

USPOSTAVLJANJE PRAVDE ILI RELATIVIZACIJA ZLOČINA?

Ostvarivanje
prava žrtava
na reparacije
u sudskim
postupcima
u Srbiji
Izveštaj za 2012. godinu

Fond za humanitarno pravo

Fond za humanitarno pravo

Ostvarivanje prava žrtava na reparacije u sudskim postupcima u Srbiji

Uspostavljanje pravde ili relativizacija zločina?

Izveštaj za 2012. godinu

Uvod

Obaveza države da žrtvama¹ kršenja ljudskih prava obezbedi pravičnu materijalnu satisfakciju (materijalne reparacije) proizilazi iz međunarodnih konvencija iz oblasti ljudskih prava i fundamentalnog pravnog principa odgovornosti za učinjenu štetu. U većini društava koja su prošla kroz periode masovnih kršenja ljudskih prava, pitanje materijalnih reparacija žrtvama je jedan od najvažnijih elemenata uspostavljanja vladavine prava i pravde za počinjene zločine. Identifikovanje žrtava, kreiranje programa reparacija koji će odgovoriti na potrebe žrtava i načini finansiranja ovih programa samo su neka od važnih pitanja koja se razmatraju u okviru napora postkonfliktnih društava da se žrtvama obezbede reparacije.²

Nakon smene Miloševićevog režima, pitanje reparacija žrtvama zločina srpskih snaga³ tokom devedesetih nije zavredilo pažnju institucija u Srbiji, izuzev kada je reč o dva zločina nad Miloševićevim političkim oponentima koja su u javnosti Srbije izazvala nepodeljenu osudu.⁴ Iako se ni u drugim postjugoslovenskim državama ovaj aspekt uspostavljanja tranzicione pravde ne može oceniti zadovoljavajućim⁵, odsustvo interesovanja za ovo pitanje u Srbiji je bez prese-dana u regionu. Diskriminacija žrtava srpskih snaga po nacionalnim i drugim osnovama u postupcima priznavanja statusa civilne žrtve rata i sudska praksa koja praktično onemogućava ove žrtve da ostvare pravo na odštetu, osnažuju utisak da se radi o novom sistemskom kršenju ljudskih prava u Srbiji.

-
- 1 „Pod ‘žrtvom’ podrazumeva se osoba koja je pretrpela štetu, uključujući fizičku povredu ili mentalno oštećenje, emocionalnu patnju, finansijski gubitak ili značajno umanjenje svojih fundamentalnih prava, kroz dela ili propuste koji predstavljaju teško kršenje međunarodnog krivičnog zakona ili teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava. Termin ‘žrtva’ takođe uključuje i neposrednu porodicu ili izdržavane članove porodice direktne žrtve.“ (*Osnovni principi i smernice prava na pravni lek i reparacije za žrtve teških kršenja međunarodnih ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava*, Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija br. 60/147 od 16. decembra 2005. godine.)
 - 2 Više o iskustvima drugih postkonfliktnih društava u kreiranju programa reparacija žrtvama videti u: Pablo De Grejf, *Priručnik o reparacijama* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2011).
 - 3 Pod „srpskim snagama bezbednosti“ se podrazumevaju JNA, VJ i MUP Republike Srbije.
 - 4 Država Srbija je isplatila po 250,000 evra porodicama četiri žrtve atentata na Vuka Draškovića i 250,000 evra porodici nekadašnjeg predsednika predsedništva Socijalističke Republike Srbije Ivana Stambolića. Oba zločina su izvršili pripadnici službi bezbednosti Srbije.
 - 5 Videti: *Tranziciona pravda u postjugoslovenskim zemljama: Izveštaj za 2010-2011. godinu* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2012), str. 107-125.

Zbog činjenice da su oružane formacije pod kontrolom Srbije počinile zločine na prostoru gotovo čitave bivše Jugoslavije (Hrvatska, BiH, Kosovo i Srbija), broj žrtava kojima Srbija duguje reparacije je ogroman. Najbrojnija kategorija su žrtve koje su u vreme zločina bile državljani drugih država (Hrvatska i BiH) ili su to postale nakon završetka oružanog sukoba (Kosovo). U drugu kategoriju spadaju državljani Srbije ili oni koji su to naknadno postali.⁶

Da bi ostvarili svoja prava, žrtve iz drugih postjugoslovenskih država i državljani Srbije su do sada pokrenuli više stotina sudskih postupaka za naknadu štete protiv Republike Srbije, preko Fonda za humanitarno pravo⁷, ili putem privatno angažovanih advokata. Osim sudskih postupaka, nekolicina državljana Srbije vodi administrativne postupke protiv Republike Srbije radi priznavanja statusa civilne žrtve rata po Zakonu o pravima civilnih invalida rata.⁸

Tužbeni zahtevi za naknadu štete zasnivaju se na više međunarodnih konvencija i standarda iz oblasti ljudskih prava⁹ i na Zakonu o obligacionim odnosima:

4

Član 172: (1) Pravno lice odgovara za štetu koju njegov organ prouzrokuje trećem licu u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija.

Član 180: (1) Za štetu nastalu smrću, telesnom povredom ili oštećenjem, odnosno uništenjem imovine fizičkog lica usled akata nasilja ili terora, kao i prilikom javnih demonstracija i manifestacija, odgovara država čiji su organi po važećim propisima bili dužni da spreče takvu štetu.

Do reforme pravosuđa početkom 2010. godine, svi postupci za ostvarivanje prava na materijalnu kompenzaciju koje je pokrenuo FHP odvijali su se

6 Ovde se pre svega misli na Srbe, državljane Republike Hrvatske koji su nakon Oluje izbegli u Srbiju, a potom prisilno mobilisani od strane MUP-a Republike Srbije.

7 Od 2000. godine do danas, FHP je u postupcima za naknadu štete protiv države (Srbije, Crne Gore i Kosova) zastupao preko 1.000 žrtava ratnih zločina, torture, nezakonitog pritvora, prinudne mobilizacije i drugih kršenja ljudskih prava koje su pripadnici srpskih snaga počinili u BiH, Hrvatskoj, Srbiji i na Kosovu.

8 Više o Zakonu o pravima civilnih invalida rata videti u: *Vodič kroz reparacije* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2010), 25-33.

9 Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (1984), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1976), Rezolucija Generalne skupštine UN *Osnovna načela i smernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava, ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava* (2005), itd.

pred Prvim opštinskim sudom kao prvostepenim sudom.¹⁰ Nakon reforme pravosuđa, predmeti prelaze u nadležnost Prvog osnovnog suda odnosno Višeg suda u Beogradu. Državu u ovim sporovima zastupa Republičko javno pravobranilaštvo ili Direkcija za imovinsko-pravne odnose Ministarstva odbrane Republike Srbije. U pogledu procesnih pravila, primenjuje se Zakon o parničnom postupku.

U ovom izveštaju dat je prikaz 15 predmeta u kojima je FHP zastupao žrtve, a u kojima su sudovi tokom 2012. godine doneli presude. Ukupno je doneto 18 presuda, od kojih je 12 negativnih a šest pozitivnih, kojima je žrtvama na ime obeštećenja dosuđeno 1,76 miliona dinara odštete.

I Karakteristike ostvarivanja prava na reparacije u sudskim postupcima u Srbiji

Kada je reč o sudskim postupcima za ostvarivanje materijalnih reparacija zbog kršenja ljudskih prava tokom devedesetih, u 2012. godini nije bilo promene u praksi sudova u Srbiji. I dalje, sudovi u najvećem broju odbijaju zahteve žrtava za obeštećenjem, proglašavajući ih zastarelim ili zato što ne prihvataju dokaze koje prilažu žrtve. Postupci traju dugo, u proseku pet godina, a sudije se uglavnom neprimereno ophode prema žrtvama i njihovim svedocima, otvoreno se stavljajući na stranu države. Retke presude kojima se žrtvama dosuđuju odštete rezultat su profesionalnosti pojedinih sudija.

Žrtve sve češće odustaju od sudskih postupaka. Razlozi su dugo trajanje postupka, ponavljanje procesnih radnji i gubitak vere da im ovi postupci mogu doneti pravdu. Tokom 2012. godine četiri žrtve su odustale od daljeg vođenja postupaka za naknadu štete.

I. Odredbe o zastarelosti prava na naknadu štete tumače se na štetu žrtava

Sudovi najčešće odbijaju tužbe žrtava zbog navodne zastarelosti prava na

¹⁰ Po članu 40 novog Zakona o parničnom postupku („Sl. glasnik RS”, br. 72/2011) odnosno po članu 41 starog Zakona o parničnom postupku („Sl. glasnik RS”, br. 125/2004 i 111/2009), u sporovima protiv Republike Srbije, postupak se pokreće pred sudom na čijem području se nalazi sedište skupštine.

potraživanje štete od države Srbije. Tokom 2012. godine, sudovi su zbog zastarelosti odbili tužbene zahteve 23 žrtve. Ovakva sudska praksa je u suprotnosti sa domaćim zakonima, ali i međunarodnim standardima zaštite žrtava teških kršenja ljudskih prava.

Kršenja osnovnih ljudskih prava koja su predmet sudskih postupaka za ostvarivanje materijalnih reparacija po svojoj prirodi spadaju u najteža krivična dela izvršena od strane pripadnika srpske vojske i/ili policije. Radi se o o slučajevima ratnih zločina nad civilima, torturi, nečovečnom postupanju, višemesečnom nezakonitom pritvoru itd. Zbog toga, tužbe se zasnivaju na odredbama ZOO koje eksplicitno propisuju odgovornost države za nezakonite akte državnih službenika (videti iznad). Sledstveno tome, i u pogledu zastarelosti prava na odštetu, tužbe se zasnivaju na odredbi ZOO koja predviđa duže rokove zastarevanja u slučajevima krivičnih dela:

Član 377: (1) Kad je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti, zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja.

6

Sudovi u obrazloženju odbijajućih presuda polaze od Pravnog shvatanja Vrhovnog suda Srbije iz 2004. godine u kojem se navedena odredba tumači na način koji ide na štetu žrtava a državi obezbeđuje trajni imunitet od odgovornosti za kršenja ljudskih prava tokom devedesetih. Naime, prema tom stanovištu, duži rokovi zastarelosti iz člana 377 ZOO se mogu primeniti samo ako se naknada štete potražuje od učionioca krivičnog dela ali ne i od pravnog lica, odnosno države koja prema istom zakonu snosi odgovornost za nezakonite akte svojih službenika (članovi 172 i 180, videti iznad). Ovakvo stanovište praktično upućuje žrtve da u cilju ostvarivanja prava na odštetu samostalno identifikuju one koji su, na primer, u vreme oružanog sukoba pucali u njih iz streljačkog stroja, jer u velikoj većini slučajeva počinioци ni do danas nisu identifikovani od strane nadležnih organa.¹¹ Stav FHP-a je da čak i u slučaju da je identitet tih počinilaca poznat, to ne bi smelo da oslobodi državu od odgovornosti za kršenja ljudskih prava, koja su bila sistematska, masovna i nekažnjena.

Za potraživanje naknade štete od države, prema pomenutom Pravnom shvatanju VSS, važe opšti rokovi zastarelosti - tri godine od saznanja za štetu (subjektivni rok), dok definitivna zastarelost nastupa pet godina od nastanka štete

11 Pred sudovima u Srbiji, do sada je pravosnažno osuđeno samo 18 pripadnika MUP-a, VJ i JNA.

(objektivni rok). To znači da su žrtve zločina i drugih kršenja ljudskih prava počinjenih tokom ratova u Hrvatskoj i BiH mogle podneti tužbu protiv države Srbije najkasnije do 2000. godine, a za zločine počinjene tokom rata na Kosovu najkasnije do 2004. godine. Treba naglasiti da je i u jednom i u drugom slučaju reč o periodima u kojima žrtve nisu imale ni elementarno poverenje u institucije pred kojima je trebalo voditi ove postupke, jer je reč o periodu tokom i neposredno nakon pada režima koji je bio odgovoran za zločine.

Da je rigidno tumačenje člana 377. ZOO od strane VSS praktično usmereno na onemogućavanje žrtava srpskih snaga da ostvare pravo na odštetu od Srbije potvrđuju i dijametralno različiti stavovi Vrhovnog suda Srbije i Ustavnog suda Srbije u dve analogne pravne situacije.¹²

Problem zastarelosti prava na reparacije bio je predmet razmatranja i međunarodnih organizacija koje prate stanje ljudskih prava u Republici Srbiji. Komesar za ljudska prava Saveta Evrope¹³ i Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija¹⁴ izrazili su zabrinutost zbog nemogućnosti žrtava da ostvare pravo na materijalno obeštećenje nakon isteka roka od pet godina.

7

2. Sudovi minimiziraju odgovornost države

Jedini način da žrtve od države Srbije dobiju bar delimično obeštećenje za preživljenu nepravdu je da u postupku dokažu da je tortura, nezakonit pritvor ili drugi vid nasilja koji su preživeli uzrokovao posledice sa sledećim obeležjima:

- a) Da su posledice nasilja trajne prirode (na primer da pate od hroničnog vida posttraumatskog stresnog poremećaja);
- b) Da su te posledice dobile konačan oblik pet godina pre podnošenja tužbe (u okvirima opšteg roka zastarelosti);
- c) Da one utiču na umanjenje opšte životne aktivnosti.

12 O ovome videti detaljnije u: *Materijalne reparacije za povrede ljudskih prava u prošlosti: Praksa sudova u Republici Srbiji* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2011), str.7.

13 Izveštaj Tomasa Hamarberga, komesara Saveta Evrope za ljudska prava, nakon posete Srbiji 12. do 15. juna 2011, tačka 2b, paragraf 27.

14 Zaključne primedbe Komiteta za ljudska prava povodom drugog periodičnog izveštaja Republike Srbije o sprovođenju Međunarodnog pakta građanskih i političkih prava, 14. mart – 1. april 2011. godine, tačka 10.

Zbog toga, FHP u svim postupcima traži od suda da se sprovede medicinsko veštačenje kojim se nabrojane okolnosti jedino mogu utvrditi. Ukoliko se veštačenjem one potvrde, žrtvama se priznaje pravo na odštetu zbog umanjena opšte životne aktivnosti. Drugi osnovi, poput smrti bliskog lica, povreda prava i slobode ličnosti, fizičkih bolova i straha, sudovi u Srbiji ne priznaju zbog zastarelosti.

Iako na ovaj način žrtve dobijaju kakvu-takvu satisfakciju, jasno je da je odgovornost države za kršenja ljudskih prava na ovaj način krajnje minimizirana. Naime, sud priznaje odgovornost države samo za posledice, zanemarujući uzrok i kontekst u kojem su one nastale (period masovnog i sistemskog kršenja ljudskih prava). Rezultat toga je i da sud iznose odšteta za umanjene opšte životne aktivnosti, nastale kao posledica teških kršenja ljudskih prava od strane predstavnika države, određuje prema istim kriterijumima kao i za umanjene životne aktivnosti u drugim situacijama koje nisu u vezi sa nezakonitim aktima policije i vojske (na primer saobraćajna nesreća).

8

3. Nekažnjivost zločina počinjenih tokom devedesetih otežava ostvarivanje prava na reparacije

U odnosu na obim kršenja ljudskih prava koje su počinile srpske snage tokom devedesetih, do sada je pred sudovima u Srbiji procesuiran veoma mali broj pripadnika srpske vojske i policije.¹⁵ Ovo se posebno odnosi na kršenja ljudskih prava koja su se tokom devedesetih godina XX veka desila na teritoriji Srbije. Naime, dok su za zločine u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini ili na Kosovu vođeni postupci pred MKSJ i domaćim sudovima, za kršenja ljudskih prava na teritoriji Republike Srbije takvih presuda izuzev u jednom slučaju nema.

Odsustvo krivičnih presuda protiv pripadnika srpske vojske i policije znatno umanjuje šanse žrtava da ostvare pravo na reparacije. Naime, bez krivične presude žrtve se susreću sa ogromnim izazovom da dokažu da su nad njima počinjena najteža krivična dela koja su izvršili pripadnici vojske i policije. Žrtva je u obavezi da samostalno dokazuje nešto što su državne institucije propustile da urade *ex officio*.¹⁶ Takođe, bez krivične presude sudovi će njihove tužbe za naknadu štete protiv države proglasiti zastarelim jer, na osnovu Stava USS iz

15 U većini postupaka sudilo se pripadnicima formacija koje su u pravosnažnim presudama označene kao paravojne.

16 Više o problemima prilikom dokazivanja videti nalaz broj 4.

2011. godine¹⁷, u odsustvu krivične presude protiv pripadnika vojske ili policije pravo na odštetu od države zastarelo je pet godina nakon što se događaj desio.

4. Visoki standardi dokazivanja ne uvažavaju kontekst masovnih kršenja ljudskih prava

Žrtve su u svakom pojedinačnom slučaju u obavezi da obezbede dokaze koji će uveriti sud da su pripadnici srpskih snaga počinili ratni zločin, torturu, nehumano postupanje ili druga teška kršenja osnovnih ljudskih prava. Od žrtava se praktično traži da u parničnom postupku dokažu da je nad njima izvršeno neko od najtežih krivičnih dela i da su izvršiocima tih krivičnih dela pripadnici srpske vojske i policije protiv kojih (u najvećem broju slučajeva) nikada nije vođen krivični postupak.

U pogledu vrste i kvaliteta dokaza, sudovi insistiraju na dokazima iz vremena kada se kritični događaj desio. Od žrtava se najčešće traži da prilože medicinsku dokumentaciju koja je nastala neposredno nakon preživljenog nasilja, iako po izjavama samih žrtava najčešće takvu dokumentaciju nije bilo moguće pribaviti (videti slučaj Fehrata Suljića). Ili se radi o osobama koje dolaze iz veoma tradicionalne i patrijarhalne sredine u kojoj se muškarci obraćaju lekaru tek kada njihovo stanje postane nepodnošljivo (videti slučaj Agrona, Ekrema i Fahrija Ejupija). Takođe, sudovi nemaju razumevanja ni za notornu činjenicu da žrtve tokom devedesetih, zbog ozbiljne pretnje po njihov i život njihovih porodica, nisu bile u mogućnosti da prikupljaju *prima facie* dokaze o tome šta im se dogodilo.

5. Sudovi ne veruju žrtvama i njihovim dokazima

Tokom postupka dokazivanja, advokati FHP-a predlažu da se pred sudom sasluša žrtva koja je najčešće jedini direktni svedok onoga što se joj dogodilo. Sudu se predlažu i saslušanja drugih svedoka koji su očevici ili svojim posrednim saznanjima mogu potvrditi da su se nezakoniti akti policije i vojske zaista desili. U retkim slučajevima u kojima je vođen krivični postupak protiv počilaca krivičnih dela, sudu se prilaže i krivična presuda. U slučajevima nezakonitog pritvora, prilaže se i dokumenti državnih organa i Međunarodnog komiteta

17 O stavu USS iz 2011 videti detaljnije u : *Materijalne reparacije za povrede ljudskih prava u prošlosti: Praksa sudova u Republici Srbiji* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2011), str.7.

Crvenog krsta kojima se potvrđuje da je neka osoba bila zatvorena. Postoje i retki zvanični dokumenti u kojima se konstatuju kršenja ljudskih prava od strane pripadnika MUP-a (videti slučajeve torture nad Bošnjacima u Sandžaku).

Dokazi koje žrtve prilože tokom postupka uglavnom nailaze na podozrenje, sumnju, osporavanje njihove validnosti i autentičnosti od strane suda. S druge strane, svedocima i dokazima koje predlože zastupnici države bezrezervno se poklanja vera, iako su ti dokazi ponekad međusobno kontradiktorni (videti slučaj Fehrata Suljića), ili su očigledno slabije dokazne vrednosti (videti slučaj Enesa Bogilovića i Mušana Džebe). Sudije prihvataju iskaze policajaca koji su zlostavljali žrtve, a iskaze žrtava odbacuju kao neistinite, iako su podržani iskazima drugih svedoka i dokazima (videti na primer slučajeve logora u Šljivovici i Mitrovom Polju).

10

I pored ozbiljnih i verodostojnih svedočenja i dokaza koji ukazuju na najteže oblike kršenja ljudskih prava, sudovi i veštaci tokom postupka često koriste eufemizme za teška kršenja ljudskih prava kojima se ona relativizuju. Na primer, u slučaju Šefćeta Mehmedovića, sud u presudi navodi da je „kod tužioca zbog privođenja [kurziv dodat] u policijsku stanicu [...] došlo do psihopatološkog ispoljavanja i ponašanja“, iako je sud prihvatio iskaz Mehmedovića i drugih svedoka u celosti iz kojih proizilazi da je Mehmedović bio brutalno zlostavljan više puta od policajaca u policijskoj stanici u Novom Pazaru a što je sud i sam u nastavku presude konstatovao.

6. Neprimeren odnos sudija i RJP prema žrtvama

Tokom davanja iskaza pred sudom, žrtve doživljavaju snažnu retraumatizaciju. Od njih se traži da se prisete najtežih trenutaka u njihovim životima, straha i neizvesnosti koje su tada osećali, kao i da govore o veoma intimnim stvarima kao što su posledice nasilja po njihovo fizičko i psihičko zdravlje.

U postupcima za naknadu štete ne postoji služba koja bi pružala stručnu pripremu i podršku žrtvama prilikom svedočenja, analogno Službi za podršku svedocima u predmetima ratnih zločina pred Višim sudom u Beogradu. Žrtve su u postupcima za naknadu štete potpuno prepuštene senzibilitetu i empatiji sudija i predstavnika RJP koji ih ispituju.

U sudskim postupcima za naknadu štete u kojima FHP zastupa žrtve, sudije i predstavnici RJP su tokom 2012. godine, uz nekoliko izuzetaka, ispoljili kraj-

nje neprimeren odnos prema žrtvama i svedocima. Sudije i zastupnici iz RJP često su omalovažavali žrtve, pokazivali netrpeljivost prema žrtvama i postavljali pravno irelevantna pitanja žrtvama (videti slučaj Sarande, Jehone i Lirie Bogujevci) ili prekidali žrtve kako bi komentarisali njihove iskaze.

Ilustrativan primer neprofesionalnog odnosa prema žrtvama teških kršenja ljudskih prava zabeležen je tokom svedočenja Ćamila Durmiševića u postupku za naknadu štete koji je FHP pokrenuo u ime Enesa Bogilovića i Mušana Džebe, bivših logoraša Šljivovice i Mitrovog Polja. Zastupnica RJP Vera Krdžić je tokom davanja iskaza ovog svedoka glasno prokomentarisala da ih je „naravno čekala vojska na obali, kad su ilegalno ušli u zemlju” dok je tokom ispitivanja pitala Durmiševića zašto se nisu obratili lekarima u logoru ili osoblju MKCK koje ih je posećivalo ako su ih stvarno mučili čuvari.¹⁸ Na istom ročištu, sudija Prvog osnovnog suda Vesna Stanković je svedoka Durmiševića prekidala, požurivala i prilikom diktiranja u zapisnik dodatno skraćivala njegov iskaz, iako je Apelacioni sud u Beogradu naložio ponovno suđenje u ovom predmetu upravo radi nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.¹⁹

Sudije i zapisničari često pogrešno unose imena žrtava u zapisnike ali i presude, kao i imena mesta koja žrtve pominju u svojim iskazima, što se ispravlja na intervencije advokata FHP.

7. Višegodišnje trajanje sudskih postupaka krši pravo žrtava na pravično suđenje

Sudski postupci za ostvarivanje prava na materijalne reparacije traju u proseku pet godina. Ovako dugo trajanje sudskih postupaka, prema standardima Evropskog suda za ljudska prava, predstavlja kršenje prava na pravično suđenje.²⁰

Na dugo trajanje postupaka utiče praksa sudova da ročišta zakazuju u proseku na svaka tri meseca, kao i činjenica da se zakazana ročišta neretko otkazuju. Tokom 2012. godine, otkazano je ukupno devet ročišta, uglavnom zbog kašnjenja u dostavljanju spisa od strane veštaka.

18 Ročište održano 31. maja 2012. godine.

19 Ibid.

20 *Cvetković protiv Srbije* (Predstavka broj 17271/04), presuda od 10. juna 2008. godine, *Stevanović protiv Srbije* (Predstavka broj 26642/05), presuda od 9. oktobra 2007. godine, *V.A.M. protiv Srbije* (Predstavka broj 39177/05), presuda od 13. marta 2007. godine.

Reforma pravosuđa u Srbiji rezultirala je time da se više od šest meseci (od kraja 2009. do sredine 2010.) nisu zakazivala ročišta da bi nakon toga, zbog promene veća u većini slučajeva, novopostavljene sudije insistirale da se žrtve ponovo saslušavaju (videti slučaj Sarande, Jehone i Lirie Bogujevci).

Najdrastičniji primer dugog trajanja postupka je predmet u kojem FHP zastupa 25 članova porodica Bošnjaka iz Sjeverina koji su oteti 22. oktobra 1992. godine na putu za Priboj. Naime, posle presude Prvog opštinskog suda u Beogradu od 6. februara 2009. godine²¹, FHP je izjavio žalbu Apelacionom sudu. Apelacioni sud u Beogradu, i pored urgencija advokata FHP, nije doneo odluku po žalbi FHP-a ni do momenta pisanja ovog izveštaja, dakle pune četiri godine od podnošenja žalbe.

8. Dosuđene odštete ne doprinose uspostavljanju kulture ljudskih prava u Srbiji

12

Tokom poslednjih deset godina, sudovi su za najteže vidove kršenja osnovnih ljudskih prava počinjena od strane srpskih snaga, u postupcima u kojima je FHP zastupao žrtve, dosuđivali mizerne odštete. U prosequ, Bošnjaci koji su zlostavljani u policijskim stanicama ili Albanci koji su nezakonito hapšeni 1999. godine a potom bez pravnog osnova više meseci držani u pritvoru u ekstremno nehumanim uslovima dobijali su između 200.000 i 300.000 dinara.

U 2012. godini, u ovom pogledu nije bilo promene u praksi sudova. Sudovi su presudama obavezali državu Srbiju da žrtvama torture i višemesečnog nezakonitog pritvora (ukupno osam žrtava) isplati ukupno 1,76 miliona dinara. Najviša odšteta dosuđena je Bošnjaku Muji Vatreši i iznosi 500.000 dinara (nepravosnažna presuda). Najniža odšteta, od po 200.000 dinara, dosuđena je kosovskim Albancima Smajlu Gashiju i Rrahmanu Elshaniju. Poređenja radi, ovaj iznos je identičan kazni koja se do dekriminalizacije klevete izricala za ovo krivično delo, koja je neuporedivo lakše krivično delo u odnosu na zlostavljanje ili neosnovano lišenje slobode.²²

Novčana odšteta je epilog sudskih postupaka u kojima je sud priznao pravo

21 Videti saopštenje FHP-a "Odbijen zahtev za obeštećenje porodica otetih iz Sjeverina", od 7. aprila 2009. godine.

22 "Klevete: Laži plaćaju prema cenovniku", internet stranica *Večernje novosti*, 16. decembar 2012. godine. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:410787-Klevete-Lazi-placaju-prema-cenovniku>.

žrtava na odštetu. Sa aspekta ljudskih prava i izgradnje vladavine prava, ona je simbolički ekvivalent nepravdi koju je žrtva preživela i odgovornosti države za kršenje ljudskih prava, kao i izraz spremnosti društva da žrtvi pomogne u vraćanju dostojanstva. Niske odštete koje srpski sudovi dosuđuju žrtvama nedela koje su počinili pripadnici srpskih snaga tokom devedesetih ne zadovoljavaju ni jedan od ovih zahteva.

II Predmeti u kojima FHP zastupa žrtve

I. Tortura nad Bošnjacima u Šljivovici i Mitrovom Polju

Pre početka rata u Žepi je živelo oko 3.000 stanovnika, mahom Bošnjaka. S početkom rata, broj stanovnika se uvećavao jer su u njega pristizale izbeglice iz okolnih mesta [Han Pijesak, Rogatica, Vlasenica, Višegrad], tako da je u julu 1995. godine u Žepi boravilo između 6.500 i 10.000 ljudi.²³ Rezolucijom Saveta bezbednosti UN od 6. maja 1992. godine Žepa je proglašena zaštićenom zonom UN.²⁴

Nakon osvajanja Srebrenice 11. jula 1995. godine, snage Vojske Republike Srpske (VRS) usmerile su operacije prema Žepi. Nakon neuspelih pregovora između političkih i vojnih predstavnika Žepe i VRS, VRS je 14. jula 1995. godine napala Žepu. Borbe su trajale deset dana. Dana 24. jula 1995. godine, sklopljen je sporazum prema kojem je civilima bilo omogućeno da napuste Žepu, a pripadnici Armije BiH i vojno sposobni bošnjački muškarci trebalo je da se predaju VRS.²⁵

U to vreme, većina pripadnika Armije BiH bila je u planinama oko Žepe. Njima su se pridružili i vojno sposobni muškarci koji su se zbog glasina o ubistvima bošnjačkih muškaraca nakon pada Srebrenice plašili da padnu u ruke VRS. U periodu od 25. do 27. jula iz grada su evakuisani civili. Muškarci koji su se krili na okolnim planinama odbili su da se predaju. Deo njih je krenuo preko planina

23 Presuda MKTJ, Tužilac protiv Zdravka Tolimira, predmet: IT-05-88/2-T od 12. decembra 2012, para. 599.

24 Istom rezolucijom Saveta bezbednosti (br. 824), zaštićenom zonom je proglašena i Srebrenica.

25 Presuda MKTJ, Tužilac protiv Zdravka Tolimira, predmet: IT-05-88/2-T od 12. decembra 2012, para. 630-633.

prema Kladnju, na teritoriju pod kontrolom Armije BiH, dok je druga grupa - njih oko 800 - odlučila da spas potraži u Srbiji. U periodu od 29. jula do 4. avgusta 1995. godine, u manjim grupama su prelazili Drinu na improvizovanim splavovima, čamcima ili su je preplivali.

Po dolasku na srbijansku obalu, hapsili su ih graničari Vojske Jugoslavije (VJ). Prilikom hapšenja su ih pretresali, oduzimali im novac i druge dragocenosti. Na planini Zvezda, Muju Hodžića, mladića iz Žepe pripadnici VJ su maltretirali, a potom ubili. Pripadnici VJ su zarobljene Bošnjake u grupama sprovodili do školskog igrališta u selu Jagoštica [opština Bajina Bašta]. Do Jagoštice, zarobljeni muškarci su morali da trče, a vojnici su ih usput tukli.

Školsko igralište su obezbeđivali pripadnici Vojne policije i MUP-a Srbije. Po dolasku u dvorište, vojnici su ponovo pretresali sve zarobljene muškarce i potom im naređivali da kleče ili leže i da ne dižu pogled sa zemlje. U tom položaju neki su proveli i više od 24 sata. Vojnici su ih za to vreme vređali i udarali. Vojnici su povremeno dopuštali i nekim civilima da ulaze u dvorište i tuku muškarce.

14

Iz Jagoštice, zarobljeni Bošnjaci su vojnim kamionima prevezeni u objekte u Šljivovici [opština Čajetina] i Mitrovom Polju [opština Aleksandrovac].²⁶ U kamione u kojima nije bilo mesta za više od petnaestak ljudi, vojnici i policajci su uvodili po 50 muškaraca. Usled vrućine i nedostatka vazduha, ljudi su padali u nesvest, a Edem Torlak iz Žepe se ugušio. Njegovo telo je izneto iz kamiona tek po dolasku u Šljivovicu.

Logore Šljivovica i Mitrovo Polje obezbeđivali su pripadnici MUP-a. Po dolasku, zarobljeni Bošnjaci su morali da prođu kroz „špalir”, a zatim su ih policajci ponovo pretresli i popisali. U spavaonicama je bilo smešteno mnogo više ljudi nego što je u njih razumno moglo da stane. Na početku nije bilo kreveta i svi su spavali na podu. Hranu su dobijali jednom dnevno. Onaj koji bi poslednji završio, dobio bi batine od stražara. Prvih mesec dana logoraši u Šljivovici nisu mogli da se kupaju, a onda je u dvorištu napravljen improvizovani tuš na kom je bilo samo hladne vode.

Tokom noći, policajci bi prozivali logoraše ili ih izvodili napolje iz soba gde su ih tukli pendrecima, letvama i električnim kablovima. Neki policajci su logorašima gasili cigarete po telu i terali ih da piju vodu u koju su prethodno sipali mo-

26 U Šljivovici, bošnjački muškarci su smešteni u napuštene radničke barake preduzeća *Planum*, a u Mitrovom Polju u napušteno dečije odmaralište.

torno ulje. Zabeleženo je nekoliko slučajeva seksualnog zlostavljanja. Policajci su svakodnevno fizički i psihički zlostavljali logoraše - naređivali su im da se međusobno tuku, da premeštaju veliko kamenje sa jednog mesta na drugo, da po celu noć trče po logorskom krugu, rade sklekove ili da stoje u dvorištu i gledaju u sunce dok ne padnu u nesvest. Od posledica zlostavljanja, u logorima su preminula četiri logoraša: Ahmo Krlić, Meho Jahić, Šećan Dizdarević i Nazif Krlić.

Polijski inspektori i inspektori DB su ispitivali logoraše o njihovom učešću u ratu. U logoru u Šljivovici, policajci i inspektori su logoraše ispitivali u sobi br. 4, a u Mitrovom Polju u objektu nedaleko od baraka, koji su policajci nazivali „Kota 805“. Tokom ispitivanja, tukli su logoraše i prinuđivali ih da priznaju da su učestvovali u zločinima nad Srbima. Naročito surovo ponašanje zabeleženo je prema muškarcima za koje je utvrđeno da su bili pripadnici Armije BiH ili da su radili u administraciji Žepe.

Predstavnici MKCK su prvo ušli u logor u Mitrovom Polju, 18. avgusta 1995. godine, gde su popisali većinu zatvorenika. Posle poseta MKCK, u logore su svakih sedam do deset dana stizali paketi hrane, pribor za ličnu higijenu, ćebad, dušeci i cigarete, ali do logoraša je hrana retko stizala, jer su je uzimali policajci. Preko MKCK logoraši su mogli da šalju i primaju poruke od rodbine. Početkom decembra 1995. godine u logore su došli predstavnici Komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) koji su logorašima obezbedili odlazak u treću zemlju.

Sudski postupci za naknadu štete protiv Republike Srbije

FHP je tokom 2007. i 2008. godine u ime 20 bivših logoraša pokrenuo pet sudskih postupaka protiv Republike Srbije zbog odgovornosti države za torturu i nehumano postupanje koje su logoraši preživeli u srpskim logorima.

FHP je tužbom zahtevao da odšteta bude isplaćena za pretrpljene fizičke bolove, strah, duševne bolove zbog povrede slobode i prava ličnosti i duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti.

U toku 2012. godine, FHP je zastupao 15 bivših logoraša u čije ime je pokrenuto pet sudskih postupaka protiv Republike Srbije. Donete su dve presuda.

1.1. Slučaj Enesa Bogilovića i Mušana Džebe

Enes Bogilović izbegao je sa porodicom iz rodnog sela u okolini Rogatice, u aprilu 1992. godine, u Žepu. Tamo je bio sve do pada Žepe. Nije bio pripadnik

Armije BiH. Mušan Džebo je poreklom iz okoline Han Pijeska. Bio je telefonista u Armiji BiH. Pad Žepe ga je zatekao na položaju u okolini Žepe. Bogilović i Džebo su prebegli u Srbiju 2. avgusta 1995. godine, u grupi sa još desetak muškaraca.

Na srbijanskoj obali presreli su ih graničari VJ i sproveli u Jagošticu. U Jagošticu su prošli isti tretman kao i ostali zarobljeni Bošnjaci. Sutradan su odvedeni u logor u Šljivovici. Prilikom ulaska u kamion, Enesa je jedan policajac udario pendrekom u vrat, od čega je izgubio svest. U Šljivovici, Enes i Mušan su bili smešteni u istu prostoriju, u kojoj je bilo preko 100 logoraša. Tokom boravka u logoru, Enesa i Mušana su policajci više puta pretukli. Jednom prilikom, Enesu su policajci tokom batinanja gasili cigarete po telu. Mušan je od batina mokrio krv. I Enes i Mušan su u logoru, poput drugih zatvorenih Muslimana, doživeli razna poniženja – policajci su ih primoravali da se krste ako žele u toalet, da pevaju četničke pesme itd. Obojicu su pod pretnjom batinama terali da se predstavljaju srpskim imenima.

16

Mušan i Enes su iz logora oslobođeni posredstvom UNHCR. Mušan je oslobođen 6. decembra 1995. godine a Enes 29. januara 1996. godine.

Tortura i strah koje su preživeli u logoru, ostavili su ozbiljne i trajne posledice na Enesovo i Mušanovo zdravlje. Kod obojice je konstatovan PTSP. Obojica su nekoliko puta operisani zbog fizičkih posledica premlaćivanja. Mušan je oboleo i od dijabetesa.

Tužba

FHP je u ime Enesa Bogilovića i Mušana Džebo, 23. novembra 2007. godine podneo Prvom opštinskom sudu u Beogradu tužbu za naknadu štete protiv Republike Srbije.²⁷ Tužbom je tražio da sud obaveže institucije države Srbije da Bogiloviću i Džebo isplate ukupno 2,6 miliona dinara, zbog pretrpljenih fizičkih i duševnih bolova, straha, povrede prava ličnosti i umanjenja životne aktivnosti. Uz tužbu, FHP je priložio medicinsku dokumentaciju i potvrde MKCK da su Džebo i Bogilović bili zatvoreni u Šljivovici i Mitrovom Polju.

Odgovor na tužbu

U odgovoru na tužbu, RJP je negiralo da su Džebo i Bogilović pretrpeli fizičku

27 Videti saopštenje FHP povodom pokretanja postupka u ime bivših logoraša, „Tužbe Bošnjaka iz Žepe protiv Srbije zbog zatvaranja i mučenja u logorima Šljivovica i Mitrovo Polje”, od 15. januara 2008. godine.

i psihičku torturu. Iznelo je stav da se prema njima, kao i prema ostalim Bošnjacima, postupalo u skladu sa standardima UNHCR. Takođe, RJP je osporavalo navode da se radilo o logorima, nazivajući ove objekte „prihvatnim centrima“. Osporena je i verodostojnost medicinske dokumentacije Bogilovića i Džebo jer „datira iz 2006. godine, izdata je u Sarajevu, mada tužioci po sopstvenim izjavama žive u Francuskoj i Irskoj.“

Tok postupka²⁸

U periodu od godinu dana od podnošenja tužbe nije održano ni jedno ročište. Posle urgencije advokata FHP-a, predsednik Prvog opštinskog suda predmet je dodelio drugom sudiji. Pripremno ročište održano je 15 meseci nakon podnošenja tužbe. Održano je ukupno devet ročišta, tokom kojih su saslušani Bogilović i Džebo i četiri svedoka koje je predložilo RJP.²⁹

Bogilović i Džebo su svedočili o nečovečnom odnosu, torturi policajaca i traumama koje su tamo preživeli.³⁰ Početkom 2010. godine, zbog reforme pravosuđa i izmene u sastavu sudskog veća, Džebo i Bogilović su ponovili svoj iskaz pred novim sudskim većem.

Sud je saslušao četiri svedoka koje je predložilo RJP. Svi su negirali da su policajci zlostavljali zatvorene Bošnjake i da je prema njima postupano nehumano.³¹

Sud je odbio predloge advokata FHP-a da se saslušaju dva svedoka - bivša logoraša na okolnost uslova smeštaja, ishrane, kao i postupanja policije, te da se sprovede veštačenje o zdravstvenom stanju Bogilovića i Džebe, uz obrazloženje da je predlog „suvišan“. Takođe, sudija je odbila da sasluša Amora Mašovića, predsednika Državne komisije BiH za traženje nestalih osoba koji je posetio logore u aprilu 1996. godine.

Presuda

Sud je 17. novembra 2010. godine doneo presudu kojom je tužbu FHP-a u ime Mušana Džebe i Enesa Bogilovića u celosti odbio. Advokat FHP-a je 13. decembra 2010. godine uložio žalbu Apelacionom sudu u Beogradu.

28 Predmet: P-46097/2010; u ponovljenom postupku: P-5238/2012.

29 Sudija Vesna Stanković.

30 Detaljnije o svedočenju Džebo i Bogilovića u izveštaju sa suđenja, od 9. aprila 2009. godine, dostupnom na website-u FHP-a.

31 O sadržaju njihovog svedočenja videti: *Materijalne reparacije za povrede ljudskih prava u prošlosti: Praksa sudova u Republici Srbiji* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2011), str. 16-18.

Presuda Apelacionog suda

Apelacioni sud je po žalbi FHP, 2. marta 2012. godine doneo rešenje kojim je ukinuo presudu Prvog osnovnog suda i vratio predmet na ponovno suđenje. Apelacioni sud je utvrdio da prvostepeni sud nije pravilno utvrdio činjenično stanje i naložio da se u ponovljenom postuku izvedu dokazi saslušanjem svedoka i veštačenjem od strane neuropsihijatra.

Ponovljeni postupak

U ponovljenom postupku održana su dva ročišta i saslušan je jedan svedok.

Svedok Ćamil Durmišević, bivši logoraš iz Šljivovice, potvrdio je da je sa Džebom i Bogilovićem bio zatvoren u Šljivovici. Znao ih je i pre zarobljavanja. Tokom boravka u logoru, Bogiloviću je donosio hranu iz kantine, jer je bio u jako lošem stanju nakon što su ga policajci pretukli. Jedina medicinska nega koju je Bogilović dobijao bile su tablete za smirenje koje je doneo MKCK. Jednom prilikom je video kako policajci tuku Bogilovića kada je ovaj krenuo po vodu. Sa Bogilovićem je poslednjih mesec dana bio u istom paviljonu i zajedno su napustili logor 29. januara 1996. godine. Džebo je bio u malo boljem stanju, iako su policajci svakog zatvorenika batinali i zlostavljali.³²

Advokat FHP-a je tokom postupka priložio sudu i izveštaj Državne komisije BiH za traženje nestalih osoba, nastao nakon posete delegacije ove institucije logorima u aprilu 1996. godine.

Posle saslušanja Ćamila Durmiševića, advokat FHP je predložio da sud odredi medicinsko veštačenje putem kojeg bi se kod Džeba i Bogilovića utvrdio stepen psihičkih posledica preživljene torture. Sud je ovaj predlog odbio kao suvišan i zaključio raspravu.

Presuda u ponovljenom postupku

Dana 1. juna 2012. godine, sud je doneo presudu kojom je odbio tužbene zahteve Mušana Džebe i Enesa Bogilovića kao neosnovane.

U obrazloženju presude, navodi se da je prilikom odlučivanja o tužbenom zahtevu prvostepeni sud imao u vidu komentar Apelacionog suda „da činjenica da li je (ili nije) bilo torture ne zavisi od toga da li je u konkretnom slučaju reč

32 Detaljnije o svedočenju Ćamila Durmiševića u izveštaju sa suđenja od 11. juna 2012. godine, dostupnom na internet stranici FHP-a.

o logoru ili o prihvatnom centru, već da to zavisi od ponašanja službenih lica RS“. Međutim, sud nije poklonio veru iskazima Bogilovića, Džeba i Durmiševića.

Analiza presude

I U obrazloženju presude, sud je naveo da nije poklonio veru iskazima Bogilovića i Džeba u delu koji se odnosi na fizičko i psihičko zlostavljanje „kom su navodno bili izloženi“, jer „nisu u skladu sa ostalim izvedenim dokazima kojima je sud poklonio veru“. Sa druge strane, sud je poklonio veru svedocima koje je predložilo RJP ocenjujući ih kao „jasne, ubedljive, logične i u skladu sa ostalim izvedenim dokazima kojima je sud poklonio veru“.

Sud je, u skladu sa nalogom Apelacionog suda da dodatno rasvetli sve činjenice u vezi sa uslovima u logoru, torturom i nehumanim postupanjem policajaca prema Džebi i Bogiloviću, saslušao jednog svedoka (Ćamil Durmišević), ali njegovom svedočenju nije poklonio veru, iako je ovaj svedok bio očevidac relevantnih događaja, između ostalog i fizičkog zlostavljanja Bogilovića. Uprkos saglasnim iskazima žrtava i očevica i drugih dokaza (na primer izveštaja Državne komisije BiH), sud je presudu (ponovo) zasnovao na iskazima svedoka koji su tokom postupka predloženi od strane RJP, a koji nisu imali nikakva neposredna saznanja o tome šta se dešavalo Džebu i Bogiloviću i koji su samo u nekoliko navrata posetili logor. Najupečatljiviji je primer svedoka Jove Savića, kome je sud poklonio veru u pogledu njegove ocene tretmana logoraša, iako ovaj svedok po sopstvenom priznanju nikada nije posetio logor.³³

II Sud je zanemario i zvanični izveštaj Državne komisije BiH za traženje nestalih osoba o uslovima i tretmanu zarobljenih muškaraca u Mitrovom Polju i Šljivovici, nastao nakon posete predsednika Komisije ovim logorima u aprilu 1996. godine. Tačnije, u presudi je citiran samo jedan – pravno irelevantan deo u kom su opisani uslovi smeštaja logoraša, dok su delovi izveštaja u kojima su opisani loše fizičko i psihičko stanje logoraša i njihove žalbe na tretman od strane policije, naprosto ignorisani od strane suda.

III Sud je u ponovljenom postupku samostalno cenio da oboljenja od kojih boluju Džebo i Bogilović nisu posledica torture koju su preživeli. Uprkos zakonskoj obavezi da u pogledu okolnosti za koje sud ne poseduje stručna znanja sud zatraži mišljenje sudskih veštaka³⁴, sud je tokom postupka odbio

33 Radnik Hitne pomoći u Užicu.

34 Član 259 ZPP: „Sud će da izvede dokaz veštačenjem ako je radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.“

predlog advokata FHP-a da se obavi medicinsko veštačenje žrtava kojim bi se utvrdio stepen umanjenja opšte životne aktivnosti koje je nastupilo kao posledica torture. Na potrebu medicinskog veštačenja ukazao je i Apelacioni sud u rešenju kojim je ukinuo prvostepenu odluku i predmet vratio na ponovno suđenje. Apelacioni sud je u pomenutom rešenju naveo da su navodi o torturi „morali biti provereni [...] i veštačenjem od strane lekara neuropshijatra koje su predložili...“

IV Sporan je i zaključak suda u pogledu „psihickog maltretiranja logoraša“. Naime, sud zaključuje da u logorima nije bilo sistematskog fizičkog i psihickog maltretiranja zarobljenih jer „lekari koji su bili angažovani na medicinskom zbrinjavanju ovih ljudi nisu na telima izbeglih lica viđali modrice ili druge povrede“. Stav suda da se zbog odsustva vidljivih povreda na telima bošnjačkih muškaraca može izvesti zaključak da oni nisu podvrgnuti psihickom maltretiranju neprihvatljiv je sa zdravorazumskog i stanovišta elementarne logike.

20

1.2. Slučaj Muje Vatreša, Halila Durmiševića i maloletnog Senada Jusufbegovića

Mujo Vatreš je rodom iz Žepe. Nije bio pripadnik Armije BiH. Nakon pada Žepe, sa grupom muškaraca je prešao Drinu. Na srbijanskoj obali, graničari VJ su ga uhapsili i odveli u Jagošticu³⁵ odakle je zatim sproveden u Šljivovicu. Po dolasku u Šljivovicu, prošao je „špalir“ policajaca koji su ih tukli bukovim letvama. Posle popisivanja, policajci su pretukli Muju. Tukli su ga i kada je pao na zemlju. Sledećeg dana, Muju su prebacili u logor u Mitrovom Polju, gde su ih policajci prilikom izlaska iz autobusa tukli drvenim letvama. U Mitrovom Polju, Muju su ponekad izvodili i po 30 puta na dan, udarali ga u leđa i nišaniли puškom u njega. Dvadesetak dana nakon dolaska, Mujo je prebačen u objekat „Rasina“ gde je njih 36 logoraša spavalo na drvenim pločama bez dušeka. Prisiljavani su da rade na brani i nose blato u gajbama, od čega je Muji trajno povređena kičma. Oslobođen je 24. januara 1996. godine.

Halil Durmišević je rodom iz Rogatice. Bio je pripadnik Armije BiH. Prebegao je u Srbiju 30. jula 1995. godine, preplivavši Drinu. Uhapšen je čim je prešao na srbijansku obalu. Odveden je prvo u Jagošticu, a zatim u Mitrovo Polje. Halila su policajci dva puta vodili na ispitivanje, na kome su ga udarali pendrecima i šutirali. Pretili su mu da ga „neće ubiti danas, ali je sutra gotov“. U februaru 1996. godine Halila su policajci vratili u Šljivovicu. Oslobođen je 10. aprila 1996. godine.

35 O tretmanu zarobljenih Bošnjaka u Jagošticu videti na strani 14.

Senad Jusufbegović je poreklom iz Rogatice. U vreme pada Žepe imao je 17 godina. U Srbiju je prešao 30. jula 1995. godine. Graničari VJ su ga uhapsili na obali i odveli u Jagošticu. Iz Jagoštice je sproveden u Šljivovicu. Policajci su ga tukli svaki put kada bi odlazio u WC. Iz Šljivovice je nakon nekoliko dana prebačen u Mitrovo Polje. Tamo su ga više puta ispitivali i tukli. Primoravali su ga da koristi srpsko ime i da peva četničke pesme. U februaru 1996. godine, Senada su policajci ponovo prebacili u Šljivovicu. Oslobođen je 10. aprila 1996. godine.

Zbog preživljene torture i nehumanog tretmana u Šljivovici i Mitrovom Polju, Vatreš, Durmišević i Jusufbegović danas pate od ozbiljnih posledica psihičke i fizičke prirode. Kod sve trojice je konstatovan PTSP.

Tužba

FHP je 20. decembra 2007. godine pred Prvim opštinskim sudom u Beogradu pokrenuo postupak za naknadu štete u ime Vatreša, Durmiševića, Jusufbegovića i još dvojice bivših logoraša.³⁶ FHP je tužbu podneo protiv države Srbije sa zahtevom da logorašima isplati naknadu nematerijalne štete u ukupnom iznosu od 6,5 miliona dinara. Uz tužbu, dostavljene su potvrde MKCK o boravku u Šljivovici i Mitrovom Polju i medicinska dokumentacija.³⁷

21

Odgovor na tužbu

RJP je osporavalo činjenične navode iz tužbe, navodeći da nije reč o logorima već o prihvatnim centrima u koje su pristup imali radnici MKCK i koji su redovno posećivale medicinske ekipe. RJP je takođe istaklo da nema dokaza da su podnosioci tužbe zlostavljani, kao i da ne postoji uzročno-posledična veza između njihovih zdravstvenih problema i zlostavljanja. RJP je takođe istaklo i prigovor zastarelosti.

Tok postupka³⁸

Suđenje je počelo 7. oktobra 2008. godine.³⁹ Ukupno je održano šest ročišta na kojima su saslušani Vatreš, Jusufbegović i Durmišević, kao i pet svedoka od

36 Fehim Dudevć i Fadil Ćardaković su nakon podnošenja tužbe odustali od postupka.

37 Videti saopštenje FHP-a povodom pokretanja postupka u ime bivših logoraša, „Tužbe Bošnjaka iz Žepe protiv Srbije zbog zatvaranja i mučenja u logorima Šljivovica i Mitrovo Polje” od 15. januara 2008. godine.

38 Predmet: P-46161/2010; u ponovljenom postupku: P-22279/2011.

39 Predmet je dodeljen sudiji Maji Cvetić.

kojih je RJP predložilo dva, a advokat FHP-a tri.

Senad Jusufbegović, Mujo Vatreš i Halil Durmišević su detaljno opisali svoje iskustvo u vezi sa logorima, torturom i poniženjima koja su svakodnevno doživljavali, kao i u vezi sa lečenjem kojem su podvrgnuti nakon izlaska iz logora.

Svedoci Ibrahim Kartal i Hajrudin Čavčić, bivši logoraši, svedočili su o teškim uslovima u Mitrovom Polju. Logoraši za koje je utvrđeno da su bili u Armiji BiH saslušavani su od strane inspektora MUP-a i tokom tih saslušanja su bili fizički zlostavljani. Neki logoraši posle saslušanja nisu bili u stanju da hodaju. Medicinska nega je bila jako loša, jer lekari nisu dolazili često, a i kada bi došli nisu pregledali sve logoraše.

22

Svedok Slavenko Ivezic je kao policajac obezbeđivao Šljivovicu. Tamo je stigao 4. avgusta 1995. godine. Uslovi su bili dobri, ali je problem nastao kada se povećao broj ljudi u logoru. Negirao je da je bilo ko od logoraša ikada zlostavljan tokom ispitivanja. U prilog tvrdnje o dobrom tretmanu zatvorenih Bošnjaka naveo je činjenicu da su policajci jeli istu hranu kao i logoraši.

Svedok Amor Mašović, nekadašnji predsednik komisije BiH za nestala lica, posetio je Šljivovicu u aprilu 1996. godine. Rekao je da je logor bio ograđen bodljikavom žicom i da su kompleks čuvali naoružani stražari. Logoraši su mu se žalili na loše uslove, da ne dobijaju dovoljno hrane, da imaju šugu i žuticu, kao i da ne dobijaju potrebnu medicinsku negu. Svih 276 logoraša koliko je zatekao u logoru rekli su mu da ih policajci svakodnevno tuku.⁴⁰

Svedok Radoslav Ojdanić, nekadašnji šef Odseka za strance u SUP-u Užice, negirao je da je u logoru bilo zlostavljanja, tvrdio da su logoraši sami dolazili na informativne razgovore „kada su imali neke primedbe” i da im je obezbeđena kuhinja u kojoj su mogli sami da spremaju obroke.

Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu

Prvi osnovni sud je 2. jula 2010. godine odbio tužbu kao neosnovanu zbog zastarelosti. Sud je zauzeo stanovište da se u ovom slučaju ima primeniti objektivni rok zastarelosti (pet godina) koji je počeo da teče od onog trenutka kada su tužitelji napustili logore, odnosno 1996. godine, te da su njihova potraživanja zastarela 2001. godine.

40 Detaljnije o svedočenju Amora Mašovića u FHP-ovom izveštaju sa suđenja od 13. aprila 2009. godine dostupan na web site-u FHP-a.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu

Presudom od 29. jula 2011. godine, Apelacioni sud u Beogradu je potvrdio prvostepenu presudu u pogledu zastarelosti potraživanja naknade štete zbog povrede slobode i prava ličnosti. Istovremeno, sud je ukinuo presudu i odredio ponovno suđenje u pogledu tri osnova - pretrpljeni fizički bolovi, strah i umanjenje opšte životne aktivnosti.

Ponovljeni postupak

U skladu sa rešenjem Apelacionog suda, tokom ponovljenog postupka Mujo Vatreš, Halil Durmišević i Senad Jusufbegović su podvrgnuti medicinskom veštačenju.

Veštakinja neuropsihijatrijske struke dr Snežana Kuzmanović utvrdila je da Mujo Vatreš boluje od PTSP-a koji je doveo do umanjenja opšte životne aktivnosti, dok kod Senada Jusufbegovića nije utvrdila postojanje PTSP-a jer je „radno efikasan i osnovao [je] porodicu”. Veštakinja je utvrdila da kod Durmiševića postoji PTSP koji je uticao na umanjenje opšte životne aktivnosti, ali da to umanjenje ne može da se dovede u vezu sa boravkom u „prihvatnom centru”.

23

Presuda u ponovljenom postupku

Sud je presudom od 22. novembra 2012. godine odbio tužbene zahteve Senada Jusufbegovića i Halila Durmiševića po svim osnovama, a Muji Vatrešu je dosudio obeštećenje od 500.000 dinara zbog umanjenja opšte životne aktivnosti. Tužbeni zahtev Muje Vatreša po osnovu pretrpljenih fizičkih bolova i straha sud je odbio zbog zastarelosti.

U obrazloženju presude, sud je naveo da je prihvatio nalaz i mišljenje veštakinje prema kojem je kod Muje Vatreša zbog postojanja PTSP-a došlo do umanjenja opšte životne aktivnosti, da kod Senada Jusufbegovića ne postoje posledice odnosno trajno umanjenje opšte životne aktivnosti, dok konstatovano umanjenje opšte životne aktivnosti kod Halila Durmiševića nije u vezi sa boravkom u logoru.

Analiza presude

I Presuda u ovom predmetu je prva presuda kojom se utvrđuje odgovornost Republike Srbije za tretman logoraša u Šljivovici i Mitrovom Polju.

II Ocena suda da je pravo Vatreša, Jusufbegovića i Durmiševića na odštetu zbog

pretrpljenog straha zastarelo zasniva se na pravnom stanovištu VSS iz 2004. godine kojim se odredbe ZOO o zastarelosti tumače na štetu žrtava kršenja ljudskih prava za koje su odgovorni pripadnici srpskih snaga bezbednosti.⁴¹

III Sud je odbio da dosudi odštetu Durmiševiću i Jusufbegoviću zbog umanjavanja opšte životne aktivnosti pozivajući se na nalaz i mišljenje veštakinje koje nije bilo u saglasnosti sa pravilima struke, a u vezi sa čim je advokat FHP-a više puta iznosio ozbiljne prigovore.

Naime, u svom nalazu, veštakinja je detaljno prenela šta su joj Jusufbegović i Durmišević ispričali o svom iskustvu u Šljivovici i Mitrovom Polju, uključujući torturu, izgladnjivanje, ponižavanje i druge vrste nehumanih dela. Ipak, veštakinja nakon toga, bez ikakvog obrazloženja, njihove iskaze ocenjuje „kontradiktornim“. Dalje, ona prihvata da je boravak u „sibirnom centru“ imao veliki značaj za njih, ali kao primere iskustava koja su ostavila posledice po njihovo mentalno zdravlje navodi odvojenost od porodice, ograničeno kretanje a istovremeno, ponovo bez obrazloženja, izostavlja sve one ekstremne situacije u kojoj su Durmišević i Jusufbegović pretrpeli ozbiljno nasilje i osećali strah za život.

Veštakinja je utvrdila da Durmišević pati od PTSP, ali da nije bilo moguće utvrditi koliki je uticaj imao boravak u Mitrovom Polju na razvoj PTSP kod Durmiševića jer je on i pre i posle boravka u Mitrovom Polju bio izložen „nepovoljnim uticajima“. Durmišević je i pred sudom i tokom veštačenja detaljno opisao torturu i nehumani tretman u Mitrovom Polju, koji po surovosti daleko prevazilazi sva druga životna iskustva. Zbog toga je, prema mišljenju FHP-a, ocena veštakinje da su drugi događaji u njegovom životu (kao na primer život u kolektivnom centru posle rata), mogli takođe uticati na PTSP krajnje proizvoljna i neodrživa. Korišćenjem uopštenih fraza poput „ratna zbivanja su visoko frustrirajuća za sve ljude“ veštakinja je i dodatno relativizovala patnje kroz koje je Durmišević prošao.

Zaključak veštakinje da kod Senada Jusufbegovića nema umanjavanja OŽA jer je „adaptiran u socijalnu sredinu, radno efikasan, osnovao porodicu“ u suprotnosti je sa medicinskom dokumentacijom o lečenju koju je Jusufbegović priložio, a u kojoj je konstatovano da Jusufbegović pati od trajne promene ličnosti usled PTSP-a.⁴²

41 Više o pravnom shvatanju VSS videti na strani 6.

42 Priložena dokumentacija je izdata od strane Doma zdravlja Kantona Sarajevo i Univerzitetske klinike u Sarajevu.

2. Tortura nad Bošnjacima u Sandžaku

Tokom oružanog sukoba na teritoriji BiH, pripadnici MUP-a Srbije su na teritoriji Sandžaka [opštine Novi Pazar, Sjenica, Tutin i Prijepolje] pod izgovorom da traže ilegalno i skriveno oružje često sprovodili pretrese kuća Bošnjaka. I pored toga što u najvećem broju slučajeva prilikom tih pretresâ nisu pronašli oružje, policajci su Bošnjake privodili u policijske stanice ili ih pozivali na informativne razgovore. Tokom ispitivanja, policajci su primenjivali najbrutalniju torturu pokušavajući od njih da iznude priznanje da poseduju oružje i/ili da su učestvovali u „aktivnostima protiv države”.

Protiv policajaca odgovornih za nezakonita hapšenja i torturu podnete su brojne krivične prijave od strane Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Do danas su za zlostavljanje sandžačkih Bošnjaka osuđena samo trojica policajaca.⁴³ Policajci koji su učestvovali u nezakonitim hapšenjima i zlostavljanju Bošnjaka i dalje su zaposleni u MUP-u.

FHP je u periodu od 2005. do 2008. godine pokrenuo 11 postupaka u ime 12 Bošnjaka - žrtava torture u Sandžaku protiv Republike Srbije zbog odgovornosti za torturu koju su nad njima izvršili pripadnici MUP-a. Tužbom je zahtevao od suda da obaveže državu da žrtvama torture isplati odštetu za pretrpljene fizičke bolove, strah, duševne bolove zbog povrede slobode, prava ličnosti i umanjenja životne aktivnosti.

FHP je u toku 2012. godine zastupao sedam žrtava policijske torture u čije ime je pokrenuto sedam sudskih postupaka protiv Republike Srbije. Doneto je pet presuda.

2.1. Slučaj Seada Rovčanina

Sead Rovčanin je poreklom iz sela Gračanica [opština Prijepolje]. Dana 27. oktobra 1993. godine, u povratku sa lokalne pijace, svratio je u restoran „Složna braća“, koji se nalazi u blizini njegove kuće. Posle nekog vremena, video je da je restoran opkolila policija. Ubrzo, policajci su ušli u restoran i počeli legitimisati i pretresati goste i zaposlene. Seada su zatim uveli u policijsko vozilo sa još jednom ženom. Sproveli su ih u policijsku stanicu u Prijepolju.

U stanici su policajci ispitivali Seada da li poseduje oružje i prisiljavali ga da potpiše lažnu izjavu. Tukli su ga sve vreme. U međuvremenu, policajci su pre-

43 Sabahet Kurtović, Sabahudin Nurković i Milijan Luković, osuđeni na uslovnu kaznu presudom Opštinskog suda u Tutinu K.br.377/02 od 31. avgusta 2004. godine.

tresali i Seadovu kuću, ali nisu našli oružje. Nakon nekog vremena, u prostoriju u kojoj je bio Sead došao je policajac Mileta Novaković koji se obratio Seadu rečima „da je on sada šef i da može da radi šta god hoće“. Rekao je Seadu da će sutra „propevati sve što on od njega bude tražio“. U toj prostoriji Sead je proveo čitavu noć. Ujutro, Mileta Novaković je Seada odveo u drugu kancelariju u kojoj su bili još i Mileta Bezarović i Duško Maračić. Mileta Novaković je Seada primoravao da prizna gde drži oružje i da ga preda, iako ga je Sead uveravao da nema oružje. Tokom ispitivanja Novaković je udario Seada nekoliko puta palicom u stomak. Potom je Seadu naredio da skine cipele i čarape i da klekne na sedište od stolice. Tada je Duško Maračić uzeo palicu i počeo da ga udara po tabanima. Batinanje je trajalo pola sata. Policajci su zatim doneli lavor sa hladnom vodom i naredili mu da stavi noge u vodu kako bi bio u stanju da hoda. Odatle su ga vratili u prostoriju gde se nalazio prethodne noći. Predveče su ga odveli u Užice u istražni zatvor, gde je proveo dva meseca. U postupku koji je protiv njega vođen pred Okružnim sudom u Užicu, Rovčanin je osuđen na tri meseca zbog krivičnog dela neovlašćenog nabavljanja, držanja i izrade vatrenog oružja.⁴⁴

Tortura koju je Sead preživeo tog dana u policijskoj stanici u Prijepolju ostavila je brojne posledice po njegovo zdravlje. Ima problema sa sluhom i psihičke traume, zbog kojih se i danas leči.

Tužba

FHP je 30. jula 2007. godine u ime Seada Rovčanina podneo tužbu za naknadu štete Prvom opštinskom sudu u Beogradu protiv Republike Srbije. U tužbi se od suda zahteva da obaveže državu da Rovčaninu isplati odštetu u iznosu od 1,1 milion dinara zbog povrede prava ličnosti i nanošenja fizičkih i duševnih bolova koji su doveli do umanjenja opšte životne aktivnosti.⁴⁵ FHP je predložio saslušanje svedoka i priložio medicinsku dokumentaciju.

Odgovor na tužbu

RJP je u potpunosti osporilo navode iz tužbe, navodeći da iskazi svedoka ne bi bili dovoljni da se oni dokažu, jer su i sami svedoci zainteresovani za uspeh u sporu. RJP je istaklo i prigovor zastarelosti.

44 Presuda Okružnog suda u Užicu Kž.br. 54/95 od 22. marta 1995. godine.

45 Videti saopštenje FHP povodom pokretanja postupka u ime Seada Rovčanina: „Tužba zbog kršenja ljudskih prava u Sandžaku 1993. godine“, 3. avgusta 2007. godine.

Tok postupka⁴⁶

Suđenje je počelo 21. januara 2008. godine.⁴⁷ Održano je ukupno 11 ročišta na kojima su saslušani Sead Rovčanin i četiri svedoka, od kojih su dva predložena od strane advokata FHP, a jedan od strane RJP.

Sead Rovčanin je pred sudom detaljno opisao okolnosti privođenja i zlostavljanja policajaca u policijskoj stanici u Prijepolju. Rekao je da sat vremena posle batinanja nije mogao da stoji na nogama. Posle puštanja iz pritvora je otišao u Nemačku gde je proveo sedam godina. Policajci su za to vreme nastavili da dolaze kod njegovog oca i da se raspituju za njega.⁴⁸

Svedok Duško Maračić, u vreme kritičnog događaja zamenik komandira policijske stanice u Prijepolju, potvrdio je da je Sead priveden u policijsku stanicu 27. oktobra 1993. godine, kao i mnogi drugi ljudi iz tog kraja jer je policija sprovođila akciju pronalaženja oružja. On nije prisustvovao ispitivanju privedenih, pa ni Rovčanina, već su to radili „operativni radnici“. Negirao je da je policija bilo koga maltretirala i rekao da se prema svim privedenim osobama postupalo „uz striktno poštovanje zakona i ljudskih prava“.⁴⁹

Svedok Vehbo Mujazinović, koji je priveden istog dana kada i Sead, rekao je da su Mileta Novaković i Duško Maračić i njega tukli, jer je bio predsednik lokalnog odbora Stranke demokratske akcije. Posle nekog vremena, policajci su doveli i Vehbovog sina Muju koga su tukli pred njim govoreći mu da „gaji sinove da ubijaju Srbe“. Kada su Vehba izveli iz kancelarije, u hodniku je video Seada Rovčanina koji je toliko bio pretučen da ga je jedva prepoznao.⁵⁰

Svedokinja Slavica Stanišić, koja je radila kao kuvarica u restoranu „Složna braća“, potvrdila je da je policija došla u restoran 27. oktobra 1993. godine. Ispitivali su one koje su zatekli u restoranu da li poseduju oružje i da li poznaju

46 Predmet: P-17928/11.

47 Predmet je dodeljen sudiji Nadi Šajić.

48 Detaljnije o svedočenju Seada Rovčanina i Emine Rovčanin u izveštaju sa suđenja, od 29. septembra 2008. godine, dostupnom na internet stranici FHP-a.

49 Detaljnije o svedočenju Duška Maračića u izveštaju sa suđenja od 12. marta 2009. godine, dostupnom na internet stranici FHP-a.

50 Detaljnije o svedočenju Vehba Mujazinovića u saopštenju FHP-a sa suđenja od 04. februara 2009. godine, dostupnom na web site-u FHP-a.

nekoga ko ga poseduje. Potvrdila je da su Seada odveli iz restorana u policijsku stanicu.⁵¹

Svedokinja Ermina Rovčanin, Seadova supruga je rekla da je tokom celog dana 27. oktobra policija bila u kraju gde su oni živeli i da su bez naloga pretresali kuće. Prilikom pretresa njihove kuće, pitali su je gde joj je muž i kada se vraća. Sead se tog dana nije vratio kući. Dana 28. oktobra 1993. godine je otišla u policijsku stanicu u Prijepolju da se raspita za muža, ali su joj policajci rekli da ga neće pustiti dok ne prizna gde krije oružje. Dan kasnije je saznala da su Seada policajci odveli u zatvor u Užicu.

Na predlog advokata FHP-a, sud je sproveo neuropsihijatrijsko veštačenje. Prema nalazu i mišljenju veštaka dr Cvetina Uroševića, Sead je zbog preživljene torture oboleo od mešovitog, anksiozno-depresivnog poremećaja koji je doveo do umanjenja opšte životne aktivnosti.

28

Presuda Prvog osnovnog suda

Prvi osnovni sud je 11. maja 2010. godine doneo presudu kojom je delimično usvojio tužbeni zahtev i obavezao državu Srbiju da Rovčaninu na ime nematerijalne štete isplati naknadu u visini od 160.000 dinara zbog pretrpljenih duševnih bolova koji su doveli do umanjenja opšte životne aktivnosti, dok je zahtev u pogledu naknade štete za pretrpljeni strah i fizičke bolove odbijen kao zastareo.⁵²

Odluka Apelacionog suda u Beogradu

Apelacioni sud u Beogradu je 15. jula 2011. godine usvojio žalbu advokata FHP-a i doneo rešenje kojim je ukinuo presudu Prvog osnovnog suda i naložio ponovno suđenje u pogledu zahteva za obeštećenje zbog pretrpljenog straha i umanjenja opšte životne aktivnosti.

U obrazloženju, Apelacioni sud je stao na stanovište da Prvi osnovni sud nije u potpunosti utvrdio činjenično stanje, jer između ostalog nije utvrdio da li je Rovčanin zaista bio podvrgnut torturi, te ako jeste, da li je pretrpeo strah i da li je isti strah ostavio trajne posledice psihičke prirode. Apelacioni sud je naložio

51 Detaljnije o svedočenju Slavice Stanišić u izveštaju FHP-a sa suđenja „Tortura nad Seadom Rovčaninom – svedočenje Slavice Stanišić”, od 21. novembra 2008. godine.

52 Videti saopštenje FHP povodom prve prvostepene presude za Seada Rovčanina „Prvi osnovni sud: država obavezna da plati 160.000 dinara za mučenje Bošnjaka u Prijepolju 1993. godine” od 20. maja 2010. godine.

Prvom osnovnom sudu da ponovo sprovede veštačenje kojim bi se utvrdile činjenice koje se tiču posledica torture.

Apelacioni sud je potvrdio odluku prvostepenog suda u pogledu zastarelosti prava Seada Rovčanina na odštetu zbog pretrpljenih fizičkih bolova i povreda slobode i prava ličnosti.

Ponovljeni postupak

U ponovljenom postupku, održana su dva ročišta tokom kojih je sud odredio dopunsko veštačenje prema smernicama Apelacionog suda, a veštak dr Cvetin Urošević je i usmeno obrazložio svoj dopunski stručni nalaz i mišljenje. Pročitani su i svi dokazi izvedeni tokom prvog suđenja.

U dopunskom veštačenju, veštak je utvrdio da postoji uzročno-posledična veza između „boravka u pritvoru“ i psihičkog oboljenja konstatovanog kod Rovčanina prilikom prethodnog veštačenja.

Presuda Prvog osnovnog suda u ponovljenom postupku

Dana 31. avgusta 2012. godine, Prvi osnovni sud je doneo presudu kojom je obavezao državu Srbiju da Seadu Rovčaninu zbog odgovornosti za nezakonite akte pripadnika MUP-a po osnovu umanjenja opšte životne aktivnosti i pretrpljenog straha, isplati 360.000 dinara.⁵³

Advokat FHP-a je uložio žalbu na ovu presudu, zbog niskog iznosa odštete. Žalbu je uložilo i RJP.

Analiza presude

I Sud je prihvatio iskaze svih saslušanih svedoka i ocenio ih kao „logične, jasne i kategorične“. Pritom, posebno se osvrnuo na iskaz policajca Maračića nalazeći da on nije u suprotnosti sa ostalim izvedenim dokazima. Ovakav zaključak suda je neodrživ sa stanovišta logike i pravnog rezonovanja jer su iskazi Rovčanina i Maračića u pogledu ključnih okolnosti kontradiktorni i isključuju jedan drugog. Rovčanin je pred sudom svedočio da je nezakonito priveden, da nije imao oružje i da su ga policajci, među kojima i sâm Maračić, u policijskoj stanici tukli i iznuđivali mu iskaz. Prema iskazu Rovčanina, Maračić ga je tukao palicom po tabanima, naočigled drugih poli-

53 Videti saopštenje FHP povodom presude za Seada Rovčanina „Odgovornost države za policijsku torturu u Prijepolju 1993. godine“ od 07. septembra 2012. godine.

cajaca. Sve navedeno Maračić je negirao, a posebno svoje prisustvo tokom ispitivanja Rovčanina.

II Sud je pravilno ocenio da nema mesta prigovoru zastarelosti koji je istakao RJP u pogledu prava Rovčanina na odštetu zbog umanjenja životne aktivnosti. Sud je zauzeo stav da rok zastarelosti može početi da teče tek kada se lečenje završi, što u ovom slučaju nije reč, jer se Sead Rovčanin još uvek leči.

III Iznos odštete koju je sud dosudio Rovčaninu suviše je nisko određen i ne predstavlja pravičnu satisfakciju za ono što je Rovčanin preživeo. Osim toga, ovako nisko određena odšteta relativizuje nezakonito postupanje državnih službenika. Naime, tortura koju su izvršili pripadnici MUP-a u službenim prostorijama predstavlja ekstreman oblik kršenja osnovnih ljudskih prava, jer je reč o negiranju ljudskih prava od strane onih koji imaju ustavnu i zakonsku obavezu da građane štite upravo od takvih postupanja. Prema domaćim pravnim normama i međunarodnim standardima ljudskih prava, takvi postupci se sankcionišu i u krivičnom postupku, ali i dodeljivanjem materijalne kompenzacije žrtvi. Kako u ovom slučaju odgovorni za torturu nikada nisu procesuirani, materijalna odšteta je jedini čin pravde. Zbog toga je u ovom slučaju sud prenisko određenim obeštećenjem propustio da Rovčaninu pruži bar delimičnu satisfakciju i zadovoljenje pravde.

30

2.2. Slučaj Fehrata Suljića

Fehrat Suljić je poreklom iz sela Velje Polje [opština Tutin]. U periodu od februara do aprila 1996. godine Fehrata Suljića su Sulejman Hadžić i Zvonko Milunović, policajci SUP-a Tutin, šest puta privodili u policijsku stanicu u Tutinu. Svaki put su ga primoravali da prizna da poseduje nelegalno oružje koje Suljić nije imao.

Tokom jednog ispitivanja u martu 1996. godine, u prostoriju je ušao policajac Kiković koji je počeo da udara Fehrata – najpre pesnicom u grudi, a zatim u leđa. Fehrat je od udaraca pao i glavom udario u ormar od čega mu je pukla arkada. Policajci su nastavili da ga udaraju po leđima, u predelu kičme. Nakon toga, vezali su ga liscama za radiator. Pao je u nesvest od bolova. Kada je došao svesti, oko njega je bilo pet-šest policajaca koji su mu rekli da „smisli“ kako će im predati oružje i ponovo počeli da ga tuku. Fehrat je ponovo pao u nesvest. Kada se osvestio, ponovo su mu tražili da preda oružje, ali su ga ubrzo nakon toga oslobodili.

Nakon izlaska iz stanice, Suljić se obratio lekaru u Tutinu, ali je lekar odbio da

ga pregleda. Pošto je i nakon mesec dana osećao jake bolove, Fehrat je bio prinuđen da ode kod lekara u Novi Pazar, gde mu je kao posledica pretrpljene torture konstatovano oštećenje tri kičmena pršljena i pomeren levi bubreg.

Fehrat i danas zbog povređene kičme konstantno prima terapiju. Zbog doživljene traume, konstatovan mu je post-traumatski anksiozno-depresivni poremećaj.

Tužba

FHP je u ime Fehrata Suljića 27. juna 2007. godine podneo tužbu Prvom opštinskom sudu u Beogradu protiv Republike Srbije, kojom je traženo da mu država dosudi odštetu zbog pretrpljene policijske torture u iznosu od 1,1 milion dinara.⁵⁴ Uz tužbu, FHP je sudu priložio medicinsku dokumentaciju.

Odgovor na tužbu

RJP je osporilo relevantnost medicinske dokumentacije Fehrata Suljića, jer ne datira iz vremena kada su povrede nastale. Takođe, osporilo je i predlog advokata FHP-a da se pred sudom saslušaju Fehrat Suljić i njegova supruga Hajrija, smatrajući da njihovi iskazi ne bi bili objektivni i nepristrasni, posebno ističući da Hajrija nije bila u policijskim prostorijama tokom ispitivanja i da zbog toga ne može da svedoči o tome da li je Fehrat bio zlostavljan. RJP je istaklo i prigovor zastarelosti.

Tok postupka⁵⁵

Suđenje je počelo 20. decembra 2007. godine.⁵⁶ U toku postupka je održano 11 ročišta na kojima su saslušani Fehrat Suljić, tri svedoka, od kojih su dva predložena od strane RJP a jedan od strane advokata FHP, kao i dva sudska veštaka.

Fehrat Suljić je tokom svedočenja dao podroban opis torture koju je preživeo u policijskoj stanici u Tutinu, kao i kasnijeg lečenja.⁵⁷

54 Videti saopštenje FHP-a povodom pokretanja postupka u ime Fehrata Suljića „Tužba protiv Srbije za naknadu štete zbog kršenja ljudskih prava u prošlosti” od 02. jula 2007. godine.

55 Predmet: П-8226/2011.

56 Predmet je dodeljen sudiji Maji Pavlović. Posle reforme pravosuđa, predmet je dodeljen sudiji Snežani Mladenović.

57 Detaljnije o svedočenju Fehrata Suljića u izveštaju sa suđenja od 5. juna 2008. godine, dostupan na internet stranici FHP-a.

Svedokinja Hajrija Suljić, Fehratova supruga, potvrdila je da je Fehrat tokom 1996. godine više puta pozivan u policijsku stanicu, a da su ga policajci nekoliko puta i priveli. Jednom prilikom su ga „pokupili“ sa ulice i to večer se vratio kući sa modricama. Lekar Šerif Hamzagić nije smeo da ga pregleda kada je čuo da ga je tukla policija, zbog čega su morali da odu u privatnu ambulantu u Novi Pazar. Tamo su mu ustanovljene teške povrede, tri polomljena pršljena i pomećen bubreg.⁵⁸

Svedok Zvonko Milunović, policajac SUP-a Tutin je rekao da ne poznaje Fehrata i da su njegove tvrdnje „čista izmišljotina“ jer 1996. godine on nije ni radio u Tutinu.⁵⁹

Svedok Sulejman Hadžić, policajac SUP-a Tutin, potvrdio je da je Suljić nekoliko puta bio u policijskoj stanici 1993. i 1994. godine, ali da nije privođen nego pozivan na informativne razgovore. Kod Suljića nikada nije pronađeno oružje. Ne seća se da li je tim razgovorima prisustvovao Zvonko Milunović. Negirao je da je bilo ko fizički zlostavljao Suljića.

RJP je tokom suđenja sudu podnelo dopis SUP-a Tutin u kojem se navodi da nema nikakve pisane dokaze „o postupanju ovlašćenih službenih lica prema Suljić Fehratu“, kao i da Fehrat Suljić nikada nije podnosio pismenu ili usmenu predstavku na postupanje policajaca.

Sudski veštaci - ortoped⁶⁰ i neuropsihijatar⁶¹ - koji su pregledali Fehrata utvrdili su da zbog povreda koje je pretrpeo Fehrat i dalje trpi psihičke i fizičke posledice koje su dovele do značajnog umanjenja opšte životne aktivnosti.

Polazeći od ozbiljnosti fizičkih i psihičkih posledica koje su utvrdili sudski veštaci, advokat FHP-a je povisio traženi iznos odštete na 1,4 milion dinara.

Prva prvostepena presuda

Prvi opštinski sud je 12. novembra 2009. godine doneo presudu kojom je utvrdio da je Fehrat Suljić između marta i aprila 1996. godine više puta privođen na informativne razgovore i da su ga policajci SUP-a Tutin fizički i psihički zlostav-

58 Detaljnije o svedočenju Hajrije Suljić u izveštaju sa suđenja od 4. februara 2009. godine, dostupan na internet stranici FHP-a.

59 Detaljnije o svedočenju Zvonka Milunovića i suočenju sa Fehratom Suljićem u izveštaju sa suđenja od 7. novembra 2008. godine, dostupan na internet stranici FHP-a.

60 Dr Milan Petrušić.

61 Dr Zoran Đurić.

ljali kako bi iznudili iskaz da poseduje oružje. Sud je obavezao državu da isplati Suljiću odštetu u visini od 700.000 dinara.

Sud je iskaze Fehrata i Hajrije Suljić prihvatio kao logične, argumentovane i u skladu sa svim drugim dokazima, dok je iskaze policajaca Zvonka Milunovića i Sulejmana Hadžića ocenio kao nelogične, neverljive, sračunate na izbegavanje odgovornosti i u suprotnosti sa ostalim dokazima. U pogledu rokova zastarelosti, sud je zauzeo stav da oni počinju da teku od trenutka kada šteta poprimi konačan oblik, a da se Fehrat i dalje leći od povreda pa da zbog toga u konkretnom slučaju nije nastupila zastara.

Odluka Apelacionog suda

Apelacioni sud u Beogradu je 19. januara 2011. godine doneo rešenje kojim je prihvatio žalbu RJP, ukinuo presudu Prvog opštinskog suda i vratio predmet na ponovno suđenje. U obrazloženju, Apelacioni sud je naveo da se bez medicinske dokumentacije iz vremena kada je povreda nastala ne može zaključiti da je tokom informativnog razgovora Suljić bio zlostavljan i naložio da se u ponovljenom postupku ta dokumentacija pribavi.⁶²

33

Ponovljeni postupak

U ponovljenom postupku sud je službenim putem pribavio zdravstveni karton Fehrata Suljića iz Doma zdravlja Tutin i ponovo saslušao veštake. Svedok Enes Maljevac, doktor koji je pregledao Fehrata Suljića nakon torture, nije se odzvao pozivu suda.

Advokat FHP-a je predao sudu izveštaj Komisije za ispitivanje kršenja ljudskih prava i sloboda i zloupotreba ovlašćenja policije u periodu od 1992. do 2000. godine i od 2000. do 2002. godine opštine Tutin (Izveštaj o torturi u opštini Tutin) i izveštaje dve organizacije za ljudska prava.⁶³ U ovim izveštajima dokumentovane su desetine slučajeva torture nad građanima Tutina i drugih gradova u Sandžaku, a u Izveštaju o torturi u opštini Tutin i izveštaju Sandžačkog odbora taksativno su navedena imena pripadnika MUP-a koji su učestvovali u zlostavljanju. Među tim imenima nalaze se i policajci koje je Fehrat Suljić imenovao kao osobe koje su ga zlostavljale.

62 Više o analizi rešenja Apelacionog suda videti u: *Materijalne reparacije za povrede ljudskih prava u prošlosti: Praksa sudova u Republici Srbiji* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2011), str.32. i Semiha Kačar, ur., *Svjedočenja iz Sandžaka* (Novi Pazar: Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, 2002).

63 FHP, Kršenje ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije 1991-1995 i Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Svedočanstva iz Sandžaka.

Presuda u ponovljenom postupku

Prvi osnovni sud je 13. septembra 2012. godine doneo presudu kojom je odbio tužbeni zahtev Fehrata Suljića sa obrazloženjem da tokom postupka nije dokazano da je Fehrat Suljić bio izložen torturi u policijskoj stanici u Tutinu.

Advokat FHP-a je uložio žalbu na ovu presudu.

Analiza presude

I Ključni zaključak suda da tokom ponovljenog postupka nije dokazano da je Fehrat Suljić preživio torturu u policijskoj stanici u Tutinu, u suprotnosti je sa izvedenim dokazima i međunarodnim standardima zaštite žrtava torture, a posebno sa praksom Evropskog suda za ljudska prava. Obrazloženje presude i ocena dokaza obiluje nelogičnim i kontradiktornim stavovima.

34

Dokazi koje je sud razmatrao u prvom i ponovljenom prvostepenom postupku su identični, s tim što je advokat FHP-a sudu u ponovljenom postupku predočio i nove dokaze koji govore u prilog tvrdnje da je Suljić bio žrtva torture (Izveštaj o torturi u opštini Tutin i izveštaji organizacija za ljudska prava). Sud nije ponovo saslušavao svedoke, već su njihovi iskazi u ponovljenom postupku samo pročitani na ročištu.

Iznova ceneći iste dokaze, sud ih je ocenio na dijametralno različit način, a da pri tom nije pružio nikakvo obrazloženje zbog čega zauzima suprotan stav. U prvoj presudi, sud je iskaze Fehrata i Hajrije Suljić ocenio kao logične, argumentovane i u skladu sa ostalim izvedenim dokazima, a nakon ponovljenog suđenja njihovi iskazi su ocenjeni kao subjektivni, pristrasni i dati sa ciljem uspeha u sporu. Iskaze policajaca sud je ranije cenio kao nelogične, neuverljive, sračunate na izbegavanje odgovornosti i u suprotnosti sa ostalim dokazima, a u ponovljenom postupku kao jasne, logične i ubedljive.

II U ponovljenom postupku, advokat FHP-a je sudu priložio i dodatni dokaz koji ukazuje na to da je u kritičnom periodu u Tutinu policija sprovodila sistematsku torturu (Izveštaj o torturi u opštini Tutin) nad građanima bošnjačke nacionalnosti. U izveštaju se navode imena policajaca koji su zlostavljali Fehrata Suljića kao osobe koje su u najvećem broju istraženih slučajeva pojavljuju kao zlostavljači. Umesto da sud ovom dokumentu pokloni razumnu pažnju i dâ ocenu njegove relevantnosti, sud u presudi ovaj dokument nije ni pomenuo. Umesto toga, veru je poklonio iskazima policajaca koje su i izveštaj i Suljić označili kao brutalne zlostavljače.

III Posebno nelogičnom se čini sudska ocena dva izvedena dokaza o privođenju Fehrata Suljića – Dopis Policijske uprave u Novom Pazaru i svedočenje Sulejmana Hadžića. Naime, sud je bez rezerve prihvatio informaciju iz pomenutog dopisa u kojem je navedeno da ne postoji evidencija „o postupanju ovlašćenih službenih lica“ prema Fehratu Suljiću. Istovremeno, sud je u celosti prihvatio i svedočenje policajca SUP-a Tutin Sulejmana Hadžića koji je izjavio da je Fehrat Suljić privođen na informativni razgovor. Ostaje nejasno kako je sud mogao da prihvati dva međusobno isključujuća dokaza.

IV Iskaze Fehrata Suljića i njegove supruge Hajrije sud nije prihvatio, smatrajući ih subjektivnim i pristrasnim. Ovakvo tumačenje iskaza žrtve torture i jedinog svedoka koji je imao relevantna saznanja o torturi, u suprotnosti je sa standardima Evropskog suda za ljudska prava. Naime, u slučaju kada neka osoba tvrdi da je bila izložena torturi u objektima pod kontrolom vlasti (kao što je slučaj sa osobama u pritvoru), standardi Evropskog suda nalažu da se teret dokazivanja prebaci na državu koja je u tim slučajevima u obavezi da obezbedi zadovoljavajuće i ubedljivo objašnjenje u vezi sa povredama koje je ta osoba zadobila. Takođe, ukoliko su izjave svedoka policije u vezi sa povredama kontradiktorne, standardi Evropskog suda nalažu da država mora da pruži jake dokaze kako bi otklonila svaku sumnju u postojanje torture.⁶⁴

V Iz obrazloženja presude može se zaključiti da je nedostatak medicinske dokumentacije iz kritičnog perioda sud uzeo kao ključni pokazatelj da se tortura nije desila. Ovakvo rezonovanje suda se ne može prihvatiti jer je sud odsustvo jednog, po karakteru posrednog dokaza učinio važnijim nego postojanje više drugih, direktnih dokaza. Naime, tokom postupka sudu su predloženi dokazi koji ukazuju na to da je Fehrat Suljić preživio torturu (svedočenje Fehrata i Hajrije Suljić), da je tortura u to vreme u Tutinu bila deo raspostranjene prakse (Izveštaj opštine Tutin, izveštaj FHP-a, izveštaj Sandžačkog odbora) te da Fehrat Suljić danas trpi i fizičke i psihičke posledice preživljene torture (nalazi i mišljenja dva veštaka). Sud je sve navedene dokaze ignorisao, pridajući ključan značaj nedostatku medicinske dokumentacije iz kritičnog perioda, iako su i Suljić i njegova supruga ponudili razumno objašnjenje zbog čega takvu dokumentaciju Suljić nije bio u mogućnosti da pribavi.

2.3. Slučaj Šefćeta Mehmedovića

Šefćet Mehmedović sa porodicom živi u selu Murovce, nedaleko od Novog

⁶⁴ *Salman protiv Turske* (Predstavka broj: 21986/93), presuda od 27. juna 2000. godine; *Berktaş protiv Turske* (Predstavka broj: 22493/93), presuda od 1. marta 2001. godine.

Pazara. Sredinom januara 1994. godine, dobio je poziv od SUP-a Novi Pazar da se sledećeg dana javi na informativni razgovor. Mehmedović se odazvao pozivu. Uveli su ga u jednu kancelariju. Jedan nepoznati inspektor ga je pitao da li poseduje oružje i koje su aktivnosti Stranke demokratske akcije čiji je Mehmedović član. Dao mu je list papira da o tome napiše izjavu. Nakon nekog vremena u kancelariju je ušao inspektor po imenu Nino koji je pročitao izjavu a zatim je pocepao, optužujući Mehmedovića da laže. Počeo je da udara Šefćeta pesnicama i šamara ga. Pridružili su se i drugi policajci, među kojima je bio i inspektor Bratislav Gerić. Udarali su ga i palicama po tabanima i rukama. Pola sata bi ga tukli, a onda, nakon što bi se odmorili, nastavljali su batinanje. Tortura je trajala do 21:30 časova.

Zbog pritiska i zlostavljanja, Mehmedović je potpisao izjavu koju su pripremili policajci. Naredili su mu da se javlja na informativne razgovore svaka 3-4 dana. Mehmedovića su policajci pozivali još 11 puta na informativne razgovore i svaki put su ga primoravali da prizna da učestvuje u aktivnostima protiv države. Poslednji poziv je primio sredinom maja 1994. godine. Tada je Mehmedović pokušao da izvrši samoubistvo.

Preživljena tortura izazvala je teške psihičke traume kod Mehmedovića. Od tada pa do danas podvrgnut je stalnom lečenju.

Tužba

FHP je 24. decembra 2006. godine u ime Šefćeta Mehmedovića podneo tužbu za naknadu nematerijalne štete Prvom opštinskom sudu u Beogradu protiv Republike Srbije. FHP je tužbom tražio od suda da obaveže državu da Mehmedoviću isplati odštetu u iznosu od 1,1 milion dinara, zbog povrede slobode i prava ličnosti, straha, nanetih fizičkih bolova i umanjenja opšte životne aktivnosti.⁶⁵ Uz tužbu, FHP je priložio medicinsku dokumentaciju o Mehmedovićevom kasnijem lečenju i predložio saslušanje svedoka.

Odgovor na tužbu

RJP je u odgovoru na tužbu tražilo od suda da tužbu odbaci, navodeći da FHP nije podneo dokaze o tome da je Mehmedović zlostavljan i istaklo prigovor zastarelosti.

⁶⁵ Videti saopštenje FHP-a povodom pokretanja postupka u ime Šefćeta Mehmedovića, „Tužba za naknadu štete protiv Srbije zbog torture u Sandžaku 1994. godine” od 13. decembra 2006. godine.

Tok postupka⁶⁶

Suđenje je počelo 5. aprila 2007. godine.⁶⁷ Ukupno je održano 12 ročišta, tokom kojih su saslušani Šefćet Mehmedović, njegova supruga Medina i još dva svedoka koje je predložio advokat FHP-a. Izvedeno je i više pismenih dokaza (medicinska dokumentacija, dopis SUP-a Novi Pazar o tome da ovaj organ ne poseduje podatke o privođenju Šefćeta Mehmedovića itd).

Šefćet Mehmedović je pred sudom opisao okolnosti privođenja i zlostavljanja koje je preživeo u policijskoj stanici u Novom Pazaru.

Svedokinja Medina Mehmedović, Šefćetova supruga, svedočila je da su 15. ili 16. januara 1994. godine u njihovu porodičnu kuću u selu Murovce došli policajci i uručili Šefćetu poziv da se javi u SUP. On se odazvao pozivu, ali se tog dana nije vratio kući. Sledećeg jutra Medina je otišla da ga traži. Kada je stigla pred stanicu, videla je Šefćeta kako izlazi iz stanice i da jedva hoda. Kod kuće je videla da su mu tabani otečeni i modri. Posle toga, javljao se u SUP po naređenju policije još desetak puta. Sredinom maja 1994. godine, policajci su ponovo pozvali Šefćeta na informativni razgovor i poručili preko Medine da ponese pušku. Medina im je rekla da Šefćet ne poseduje pušku. Istog dana, Šefćet je, nakon saznanja da je ponovo pozvan u policiju, pokušao samoubistvo u porodičnoj kući. Ona ga je povređenog uvela u autobus i odvela ga u bolnicu u Novom Pazaru. Zbog povreda i trauma koje je preživeo ima ozbiljnih zdravstvenih problema zbog kojih nije u stanju da radi.

Svedok Šefkija Muljković, Šefćetov dalji rođak, rekao je da su Šefćeta 15. ili 16. januara 1994. godine priveli u SUP Novi Pazar. Šefkija je dobio poziv istog dana kada i Šefćet. Sreo je Šefćeta u policijskoj stanici odmah po privođenju. Šefćet je bio uplašen i nije želeo da priča sa njim. Tog dana, u policijskoj stanici policajci su i njega [Šefkiju] pretukli. Dan kasnije, otišao je kod Šefćeta i video da su mu noge modre i otekle od udaraca. Zna da je Šefćet teško preživeo hapšenje, da je dobio „slom živaca“ i da je bio na lečenju u Beogradu.⁶⁸

Svedok Sabit Emrović, Šefćetov poznanik, rekao je da je Šefćeta i njegovu suprugu video kada su sredinom maja 1994. godine, na autobuskoj stanici u selu Murovce ušli u autobus. Sabit je rekao da su svi u autobusu primetili da nešto

66 Predmet: P-17652/2012.

67 Sudija Dubravka Milošević.

68 Detaljnije o svedočenju Šefkije Muljkovića u izveštaju sa suđenja od 23. juna 2008. godine, dostupan na internet stranici FHP-a.

nije u redu sa Šefćetom i da su ljudi iz autobusa prišli da mu pomognu. Kada je autobus stigao u Novi Pazar, nije nastavio ka stanici nego je skrenuo ka bolnici, a on je lično Šefćeta izneo iz autobusa i uneo ga u bolnicu.

Veštak dr Cvetin Urošević je u svom nalazu i mišljenju konstatovao da je zbog torture koju je pretrpeo Šefćet Mehmedović oboleo od produženog depresivnog stanja koje je dovelo do trajnog umanjenja životne aktivnosti.

Presuda Prvog opštinskog suda

Prvi opštinski sud je 25. decembra 2009. godine obavezao državu Srbiju da Šefćetu Mehmedoviću isplati novčanu naknadu u visini od 200.000 dinara zbog odgovornosti za torturu pripadnika MUP-a koja je dovela do umanjenja njegove opšte životne aktivnosti. Deo tužbenog zahteva koji se odnosio na odštetu zbog povrede slobode i prava ličnosti, fizičkih bolova i straha sud je odbio zbog zastarelosti.

38

Na ovu presudu, žalbe su uložili advokat FHP-a i RJP.

Presuda Apelacionog suda

Apelacioni sud je 27. jula 2012. godine potvrdio deo presude Prvog osnovnog suda kojom su odbijeni tužbeni zahtevi za odštetu zbog povrede slobode i prava ličnosti, fizičkih bolova i straha. Istom odlukom, sud je ukinuo odluku prvostepenog suda kojom je Šefćetu Mehmedoviću dosuđena odšteta, uz obrazloženje da prvostepeni sud nije utvrdio jasnu uzročno-posledičnu vezu između postupanja pripadnika MUP-a i štete koja je nastala (umanjenje životne aktivnosti). Takođe, sud je zauzeo stanovište da prvostepeni sud nije utvrdio kada je psihičko oboljenje izazvano preživljenom torturom dobilo konačan oblik, što je važno za utvrđivanje zastarelosti tužbenog zahteva.

Ponovljeni postupak

Tokom ponovljenog postupka, ponovo je salušan veštak i pročitani su svi dokazi izvedeni u prethodnom prvostepenom postupku.

Veštak dr Cvetin Urošević je rekao da između torture i konstatovanog psihičkog oboljenja kod Mehmedovića postoji uzročno-posledična veza, te da je uzročno-posledičnu vezu utvrdio na osnovu medicinske dokumentacije o lečenju Mehmedovića kao i na osnovu neposrednog pregleda Mehmedovića.

Presuda Prvog osnovnog suda u ponovljenom postupku

Prvi osnovni sud je 11. decembra 2012. godine doneo presudu kojom je odbio tužbeni zahtev Mehmedovića zbog zastarelosti. U obrazloženju presude se navodi da je sud utvrdio da je rok zastarelosti počeo teći od 9. aprila 2002. godine, kada je Mehmedović informisan od strane psihijatra da njegovo oboljenje ima hroničan oblik.

Analiza presude

I Sud je pravilno utvrdio činjenično stanje. Na osnovu izjava Šefćeta Mehmedovića i drugih svedoka, utvrđeno je da je Šefćet Mehmedović 1994. godine u više navrata privođen od strane pripadnika SUP-a Novi Pazar i da je „bio izložen psihičkom i fizičkom maltretiranju“.

II Sud je zauzeo stav da je početak roka zastarelosti potraživanja naknade štete vezan za trenutak kada je Mehmedović od svog lekara saznao da je oboljenje nastalo kao posledica preživljene torture hroničnog karaktera. Ovakav stav suda nije u skladu sa sudskom praksom prema kojoj zastarevanje naknade štete zbog umanjenja životne aktivnosti počinje teći od momenta kada je žrtva prvi put saznala da su posledice torture prozrokovale umanjenje životne aktivnosti, a ne od momenta saznanja za bolest koja je dovela do umanjenja životne aktivnosti.⁶⁹

39

2.4. Slučaj Šefka Bibića

U noći između 6. i 7. decembra 1993. godine, nekoliko policajaca SUP-a Sjenica došlo je u kuću Šefka Bibića u selu Ugao [opština Sjenica]. Nisu zatekli Šefka, ali su njegovim ukućanima rekli da Šefko treba da se javi u Mesnu zajednicu Karajukići. Sledećeg dana, Šefko je otišao u prostorije Mesne zajednice. Policajci su ga ispitivali da li ima oružje i gde ga krije. Jedan od policajaca koji je Šefka tukao i primoravao da poptiše izjavu da poseduje oružje bio je Milan Nedić. Šefko je od udaraca par puta padao u nesvest. Uprkos tome, policajaci su nastavljali da ga tuku psujući mu „majku tursku“. Nakon nekog vremena, policajac Nedić je rekao Šefku da može da ide, ali da „kad se odmori“ mora da se vrati. Posle ovog događaja policajci nisu više dolazili po Šefka.

Zlostavljanje policajaca ostavilo je teške posledice po psihičko zdravlje Šefka Bibića. Lekari su konstatovali da Šefko Bibić pati od PTSP.

69 Vrhovni sud Srbije, Rev. 1427/05 od 26. maja 2005. i Rev.927/06 od 08. februara 2007. godine.

Tužba

FHP je 6. septembra 2007. godine u ime Šefka Bibića pokrenuo postupak za naknadu štete pred Prvim opštinskim sudom u Beogradu, protiv Republike Srbije. FHP je tužbom tražio od suda da obaveže državu da Šefku Bibiću isplati naknadu nematerijalne štete zbog umanjenja životne aktivnosti, povrede slobode i prava ličnosti i fizičkih bolova u iznosu od 1,1 milion dinara zbog odgovornosti za nezakonito postupanje pripadnika MUP-a RS.⁷⁰ FHP je uz tužbu priložio medicinsku dokumentaciju i krivičnu prijavu protiv policajaca OUP Sjenica koju je podneo Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Odgovor na tužbu

RJP je u svom odgovoru naveo da je tužba neuredna i predložio sudu da je odbaci jer uz nju nisu priloženi dokazi koji potvrđuju da su policajci zlostavljali Šefka Bibića. RJP je takođe istaklo i prigovor zastarelosti.

40

Tok postupka⁷¹

Suđenje je počelo 12. maja 2008. godine.⁷² Održano je osam ročišta na kojima je saslušan Šefko Bibić i dva svedoka koje je predložio advokat FHP-a. Sprovedeno je i medicinsko veštačenje.

Šefko Bibić je pred sudom dao detaljan iskaz o zlostavljanju koje je preživeo u prostorijama mesne zajednice Karajukići, kao i posledicama torture koje danas oseća.

Svedok Sabit Bibić je rekao da je njega kritičnog dana policija pozvala na razgovor u prostorije Mesne zajednice Karajukići i da je tamo video Šefka Bibića i Elmaza Hukića. Obojica su bili krvavi po licu. I on je tog dana bio pretučen. Osim Milana Nedića i Dragana Paunovića, Sabit je identifikovao još dvojicu policajaca koji su tukli Šefka Bibića i Elmaza Hukića - Milinka Veličkovića i Milorada Jovanovića. Kada su ih posle nekoliko sati policajci pustili kući, rekli su im da se jave sutra ponovo, ali niko nije smeo da se javi, pa su se neko vreme krili od policije.

Svedok Elmaz Hukić je rekao da je kritičnog dana bio u mesnoj zajednici sa

70 Videti saopštenje FHP-a povodom pokretanja postupka u ime Šefka Bibića, „Tužba zbog kršenja ljudskih prava u Sandžaku 1993. godine” od 12. septembra 2007. godine.

71 Predmet: P-45986/10.

72 Sudija Jasna Belović. Posle reforme pravosuđa, predmet je dodeljen sudiji Idi Nikitović.

Šefkom Bibićem i da su ih policajci obojicu tukli u jednoj prostoriji.

Advokat FHP-a je sudu priložio dva dokumenta koji svedoče o sistematskoj torturi na području opštine Sjenica: 1) izveštaj Skupštine opštine Sjenica o dokumentovanim slučajevima policijske torture na području ove opštine u periodu od 1992. do 2002. godine; 2) krivičnu prijavu Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda podnetu protiv policajaca Milana Nedića, Dragana Paunovića i N.N. pripadnika SUP-a Sjenica zbog torture koju su izvršili nad Šefkom Bibićem i 13 muškaraca - meštana Sjenice i okolnih sela 1993. godine.

Advokat FHP-a je priložio i medicinsku dokumentaciju kojom se potvrđuje da je kod Šefka Bibića konstatovan PTSP.

Sudski veštak psihijatrijske struke dr Ratko Kovačević je u svom nalazu i mišljenju naveo da dijagnostikovanje PTSP-a 12 godina nakon događaja u medicini nije moguće i da on nije utvrdio postojanje bilo kakvog duševnog poremećaja niti umanjenje opšte životne aktivnosti.

41

Posle primedbi advokata FHP-a na ovo veštačenje, sud je odredio još jedno veštačenje koje je povereno komisiji veštaka - Mariji Popović i Draganu Marinkoviću. Komisija je 30. novembra 2009. zaključila da ne može da ustanovi postojanje PTSP-a 13 godina nakon događaja koji bi mogao biti uzrok tog oboljenja i da kod Šefka Bibića ne postoji psihičko oboljenje koje je u uzročno-posledičnoj vezi sa zlostavljanjem koje je Šefko doživeo.

Presuda Prvog osnovnog suda

Prvi osnovni sud je 29. oktobra 2010. godine doneo presudu kojom je odbio tužbeni zahtev Šefka Bibića zbog zastarelosti.

Presuda Apelacionog suda

Dana 8. marta 2012. godine, Apelacioni sud u Beogradu doneo je presudu kojom je odbio žalbu advokata FHP-a i potvrdio presudu Prvog osnovnog suda u Beogradu, čime je ona postala pravnosnažna.

Analiza presude Apelacionog suda

I Stav Apelacionog suda, da je pravo Šefka Bibića na naknadu štete zastarelo tri godine nakon torture (član 376 ZOO), u skladu je sa diskriminatornom praksom sudova u Srbiji kada je reč o žrtvama kršenja ljudskih prava tokom

devedesetih. Naime, zbog činjenice da je Šefko Bibić bio žrtva krivičnog dela, u ovom slučaju sud je morao primeniti duži rok zastarelosti, predviđen za potraživanje štete nastale krivičnim delom (član 377 ZOO).⁷³

Prvi osnovni sud i Apelacioni sud su propustili da utvrde da li je Šefko Bibić bio zlostavljan od strane policajaca, što je relevantno pravno pitanje kada je reč o primeni roka zastarelosti. Naime, da je sud kao prethodno pravno pitanje utvrdio da je Šefko Bibić bio žrtva krivičnog dela zlostavljanja u službi, onda bi se u ovoj pravnoj stvari mogao primeniti duži rok zastarelosti, predviđen za štetu nastalu krivičnim delom.

II Sud je svoju odluku u potpunosti zasnovao na mišljenju veštaka psihijatrijske struke koji su ocenili da kod Šefka Bibića ne postoji mogućnost „bilo kakvog psihičkog oboljenja koje bi bilo u uzročno-posledičnoj vezi sa kritičnim događajem“, te da se zbog toga medicinska dokumentacija koju je priložio Šefko Bibić ne može prihvatiti. Preciznije, veštaci su stali na stanovište da se PTSP ne može dijagnostifikovati 12 godina nakon traumatskog događaja i da tako nešto prevazilazi granice medicinski mogućeg. Prema mišljenju FHP-a, ovakvo stanovište nije utemeljeno u praksi, ni u savremenoj stručnoj literaturi koja se bavi PTSP-om, jer za dijagnostifikovanje ovog oboljenja nisu ustanovljena vremenska granica posle koje se on ne može ustanoviti. Štaviše, u praksi su poznati slučajevi PTSP-a „sa odloženim dejstvom“, kada poremećaj počinje da se manifestuje godinama posle događaja koji ga je izazvao.⁷⁴

Ustavna žalba

Advokat FHP podneo je 17. maja 2012. godine u ime Šefka Bibića ustavnu žalbu protiv presude Apelacionog suda Ustavnom sudu Srbije, zbog povrede prava na pravično suđenje, na zabranu diskriminacije, na rehabilitaciju i naknadu štete, kao i prava na jednaku zaštitu prava i prava na pravno sredstvo.⁷⁵

73 O diskiriminatornoj praksi sudova u pogledu primene rokova zastarelosti videti nalaz na strani 5.

74 Rachel Yehuda, „Treating trauma survivors with PTSD” American Psychiatric Publishing 2002, strana 22; „*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Fourth Edition*” American Psychiatric Publishing 1994, strana 429; Clipp EC, Elder GH: The Aging Veteran of World War II: psychiatric and life course insights, in *Aging and Posttraumatic Stress Disorder*. Edited by Ruskin PE, Talbott JA. Washington DC, American Psychiatric Press 1996, strane 19-51.

75 Članovi 21, 32, 35 i 36 Ustava Republike Srbije.

3. Tortura i nezakonit pritvor kosovskih Albanaca u periodu 1998–2000. godine

Tokom 1998. godine, a posebno tokom NATO bombardovanja, srpske snage bezbednosti su bez osnova uhapsile i držale u nezakonitom pritvoru nekoliko hiljada kosovskih Albanaca, pod navodnom sumnjom da su teroristi. Albanski muškarci su hapšeni u svojim domovima, na ulici i drugim javnim mestima.

Svi uhapšeni su prolazili kroz gotovo identičan tretman. Nakon hapšenja privođeni su u lokalne policijske stanice gde su ih policajci ispitivali o njihovoj navodnoj pripadnosti OVK, o aktivnostima OVK, napadima na vojsku i policiju itd. Tokom ispitivanja, policajci su ih brutalno tukli palicama, nogama i rukama i primoravali ih da potpišu priznanje. Nekima od privedenih muškaraca je urađen parafinski test.

Iz policijskih stanica, policija je privedene albanske muškarce sprovodila u KPZ Lipljan/Lipjan ili u KPZ Dubravu, kod Istoka/Istog. Prilikom izlaska iz autobusa, albanski muškarci su prolazili kroz „špalir” policajaca koji su ih tukli pendrecima. U zgradi zatvora, policajci su ih prvo pretresali i legitimisali a zatim smeštali u zatvorske sobe. Neki zatvorenici, uhapšeni nakon početka NATO bombardovanja, smeštani su u sportsku salu u kojoj je bilo između 300 i 400 albanskih muškaraca. Uslovi u zatvoru su bili ispod svakog nivoa ljudskosti. Policajci su pritvorene albanske muškarce neprestano maltretirali i tukli. Retko su im dozvoljavali da idu u toalet. Svi su spavali na podu jer nije bilo dovoljno kreveta ni dušeka. Dnevno su dobijali jedan obrok koji se sastojao od parčeta hleba i čorbe.

Nakon potpisivanja Kumanovskog sporazuma 9. juna 1999. godine, srpske snage su albanske pritvorenike iz zatvora na Kosovu prebacile u zatvore u Nišu, Požarevcu i Sremskoj Mitrovici. Po dolasku u ove zatvore ponovo su prolazili kroz „špalir”. Većina pritvorenika razmeštena je po ćelijama i paviļionima, dok su neki pritvorenici smešteni u samice u kojima su proveli više meseci.⁷⁶ Stražari su ih često tukli. Pritvorenima nije bilo dozvoljeno da idu u toalet, već su za vršenje fizioloških potreba imali plastične kofe. Retko im je bilo dozvoljeno da izađu u šetnju. Imali su samo osnovnu medicinsku negu, ali ne svi. Porodice pritvorenih albanskih muškaraca po više meseci nisu znale za njihovu sudbinu.

76 Vidi predmet: Tahir Bytyqi i drugi.

Protiv velike većine pritvorenih nikada nije pokrenut krivični postupak, a u zatvoru su bez zakonskog osnova neki proveli i skoro dve godine. Oslobođeni su odlukom Ministarstva pravde Republike Srbije.

Onima protiv kojih je pokrenut krivični postupak, na teret su stavljena krivična dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti⁷⁷, terorizam⁷⁸ i oružana pobuna⁷⁹. Oni su na slobodu pušteni na osnovu Zakona o amnestiji koji je stupio na snagu 2. marta 2001. godine.⁸⁰

FHP je od 2005. do 2009. godine pokrenuo 26 postupaka u ime 77 žrtava. FHP je tužbom zahtevao da odšteta bude isplaćena za sve ili neke od sledećih osnova: pretrpljene fizičke bolove, strah, duševne bolove zbog povrede slobode, prava ličnosti i umanjenja životne aktivnosti.

3.1. Slučaj Zenuna Behramija

44

Zenun Behrami je pre NATO intervencije sa porodicom često napuštao svoje selo Domanek/Domanek [opština Glogovac/Gllogoc], jer su srpske snage granatirale selo. Dana 24. marta 1999. godine, srpske snage su ušle u selo, tako da je Zenun sa ostalim meštanima ponovo bio prinuđen da napusti selo. Smestio se u selo Novo Čikatovo/Čikatove e Re.Tu su proveli oko mesec dana.

Ujutro 28. aprila 1999. godine, u kuću gde je boravio sa porodicom ušla je srpska policija i sve zatečene muškarce su odveli u policijsku stanicu u Glogovcu/Gllogoc. Tu su ih držali dva dana, a zatim oslobodili. Ujutro 28. maja 1999. godine, u kuću u kojoj je bio Zenun ušli su pripadnici srpskih snaga. Odvojili su Zenuna i druge muškarce od žena i dece i odveli ih u centar Glogovca/Gllogoc. Tamo je bilo oko 500 privedenih albanskih muškaraca. Policajci su Zenunu uzeli ličnu kartu i tukli ga. Zenun je posle sproveden u zatvor u Lipljan/Lipjan. Dana 9. juna 1999. godine, prebačen je u zatvor u Požarevcu.⁸¹

Protiv Zenuna Behramija nikada nije pokrenut krivični postupak. Oslobođen je 18. aprila 2000. godine, nakon skoro godinu dana nezakonitog pritvora.

Od batinanja, Zenun je ogluueo na desno uvo a zbog dvostrukog preloma

77 Član 136 KZJ.

78 Član 125 KZJ.

79 Član 124 KZJ.

80 „Sl. list SRJ” br. 9, od 2. marta 2001. godine.

81 O tretmanu pritvorenih albanskih muškaraca u zatvorima u Lipljanu/Lipjan, Dubravi, Požarevcu, Nišu i Sremskoj Mitrovici videti na strani 43.

noge ima probleme prilikom kretanja. Lekari Kosovskog centra za rehabilitaciju žrtava torture konstatovali su mu PTSP 2005. godine.

Tužba

FHP je 5. jula 2007. godine Prvom opštinskom sudu u Beogradu u ime Behramija podneo tužbu za naknadu štete protiv Republike Srbije zbog odgovornosti za torturu koju je preživio tokom nezakonitog pritvora u srpskim zatvorima. FHP je tužbom tražio od suda da obaveže državu da isplati odštetu zbog umanjena životne aktivnosti i povrede slobode i prava ličnosti u visini od 1,85 miliona dinara. Uz tužbu, FHP je priložio medicinsku dokumentaciju i odluku Ministarstva pravde Srbije o puštanju iz pritvora.

Odgovor na tužbu

RJP je u odgovoru na tužbu navelo da tužba ne sadrži dokaze kojima se potvrđuju navodi o torturi, kao i da je potraživanje naknade štete zastarelo jer je protekao objektivni rok zastarelosti od pet godina.

45

Tok postupka⁸²

Suđenje je počelo 31. oktobra 2007. godine.⁸³ Održano je ukupno 13 ročišta na kojima je iskaz dao Zenun Behrami. Tokom suđenja su obavljena i dva medicinska veštačenja.

Zenun Behrami je pred sudom opisao sve okolnosti hapšenja, zlostavljanja i boravka u nezakonitom pritvoru. Takođe, govorio je i o fizičkim i psihičkim posledicama preživljene torture i nehumanog tretmana srpske policije.

Veštak neuropsihijatrijske struke dr Dragan Marinković je u svom nalazu i mišljenju utvrdio da je Zenun oboleo od PTSP-a, ali da se on manifestovao samo tri meseca nakon puštanja iz zatvora.

Zbog primedbi koje je advokat FHP-a uložila na ovo veštačenje, novo veštačenje je povereno neuropsihijatrima dr Milunu Jovoviću i dr Mariji Jovanović. Oni su u svom nalazu zaključili da se kod Zenuna Behramija ne može utvrditi psihička bolest niti poremećaj koji bi mogao da bude u vezi sa zlostavljanjem tokom nezakonitog pritvora. Kao eventualnu posledicu zlostavljanja, veštaci su naveli hematom i predložili da drugi veštak, neurohirurg obavi taj pregled. Prilikom

82 P-54043/2010.

83 Sudija Irena Garčević.

davanja iskaza pred sudom, veštaci su potvrdili i nalaz veštaka Marinkovića o tome da je PTSP kod Behramija trajao samo tri meseca posle oslobađanja.

Presuda Prvog osnovnog suda

Prvi osnovni sud u Beogradu je doneo presudu 7. marta 2011. godine kojom je odbio tužbu Zenuna Behramija zbog zastarelosti.

Presuda Apelacionog suda

Presudom od 14. marta 2012. godine, Apelacioni sud u Beogradu je odbio žalbu advokata FHP-a i potvrdio presudu Prvog osnovnog suda.

Analiza presude Apelacionog suda

46

I Apelacioni sud u Beogradu potvrdio je zaključak prvostepenog suda da je pravo Zenuna Behramija na odštetu zastarelo tri godine nakon oslobađanja iz pritvora. Ovakav stav suda proizilazi iz pravnog shvatanja VSS iz 2004. godine kojim je dato tumačenje odredbi o zastarelosti na štetu žrtava kršenja ljudskih prava za koje su odgovorni pripadnici srpskih snaga bezbednosti.⁸⁴ Sud je našao da nema mesta primeni dužih rokova zastarelosti iz člana 377 ZOO⁸⁵, sa obrazloženjem da je za njihovu primenu neophodno postojanje pravnosnažne krivične presude.

II Apelacioni sud je potvrdio i odluku prvostepenog suda u pogledu zastarelosti zahteva za odštetu zbog umanjenja životne aktivnosti, pozivajući se na mišljenje veštaka prema kojem Behrami ne pati od PTSP-a, kao i da se druge konstatovane psihicke tegobe kod Behramija ne mogu dovesti u vezu sa torturom koju je preživeo.

Stručni nalaz i mišljenje veštaka koji je dostavljen sudu je nekonzistentan i sadrži nelogične i kontradiktorne zaključke:

- a) U nalazu se, u delu „glavne tegobe“, navodi da je Behrami tokom pregleda veštacima opisao psihicke probleme koji su u direktnoj vezi sa torturom koju je preživeo („sanja vojsku i policiju, ne može mirno

84 O stavu VSS i tumačenju odredbi o zastarelosti na štetu žrtava videti nalaz na strani 5.

85 Član 377 ZOO: (1) Kad je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti, zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja. (2) Prekid zastarevanja krivičnog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarevanja zahteva za naknadu štete. (3) Isto važi i za zastoj zastarevanja.

da spava“, „i u toku dana nekad kao da vidi sve to“, „plaši se uniformi“, „pred očima vidi pucnjavu i sve to“).

- b) U delu „objektivni psihički nalaz“ veštaci daju ocenu da se prilikom prisećanja na prošle događaje ne mogu uočiti poremećaji, da je njegovo pamćenje snabdeveno „detaljima i obaveštenošću“. U istom odeljku, veštaci konstatuju da je Behrami izneo simptome koji su tipični za PTSP.
- c) U delu u kojem se iznosi stručno mišljenje veštaka navodi se da „sve tegobe kod tužioca nemaju post-traumatsko poreklo“.
- d) U „zaključku“ se navodi da Behrami u sadašnje vreme ne ispoljava neku psihičku bolest niti poremećaj „koji bi u uzročno–posledičnom smislu bili u vezi sa nezakonitim lišenjem slobode i boravkom tužioca u zatvoru“.

Dakle, veštaci su bili upoznati sa celokupnim iskustvom koje je Behrami preživeo u pritvoru i psihičkim posledicama koje danas oseća, a njegovu sposobnost da se tih iskustava seti i ispriča ocenjuju valjanom i navode da su neki od iznetih simptoma karakteristični za PTSP (tačke a i b). Međutim, u stručnom mišljenju i zaključku napred navedeno praktično ignorišu i iznose ocenu da sve ono što je Behrami preživeo nije ostavilo nikakvog traga na njegovo psihičko zdravlje (tačke b i d), bez objašnjenja zašto se ranije iznete konstatacije ne uzimaju u obzir.

Ustavna žalba

FHP je 8. maja 2012. godine u ime Behramija podneo ustavnu žalbu Ustavnom sudu Srbije protiv odluke Apelacionog suda zbog povrede prava na pravično suđenje, na zabranu diskriminacije, prava na rehabilitaciju i naknadu štete, prava na jednaku zaštitu prava i prava na pravno sredstvo.⁸⁶

3.2. Slučaj Tahira Bytyqija, Smajla Gashija, Rrahmana Elshanija, Hysnija Podrimçakua i maloletnog Bekima Istogua

Srpske snage su krajem 1998. godine Tahira Bytyqija sa porodicom, kao i druge seljane, proterale iz sela Đurđica/Gjergjica [opština Glogovac/Gllogoc]. Sklonili su se u selo Obrinje/Abri [opština Glogovac/Gllogoc]. Tamo su ostali šest meseci. U maju 1999. godine, VJ je granatirala Obrinje/Abri pa je Tahir

86 Članovi 21, 32, 35 i 36 Ustava Republike Srbije.

sa porodicom pobjegao u Novo Čikatovo/Çikatove e Rë gde su se smestili u zemljoradničku zadrugu. Dana 27. maja 1999. godine, policija je ušla u selo. Odvojili su muškarce i sproveli ih u policijsku stanicu u Glogovcu/Gllogoc. Tahira je u stanici tokom ispitivanja policajac ubô nožem u stomak. Nakon toga su ga odvezli u bolnicu u Prištini/Prishtinë. Nakon pružene pomoći, prevezli su ga u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Tamo je proveo 10 dana a potom je premešten u zatvor u Požarevcu gde je dva meseca proveo u samici. Sve vreme je bio veoma lošeg zdravlja, bez medicinske nege. Iz zatvora je pušten posle devet meseci, 23. marta 2000. godine.⁸⁷ Protiv njega nikada nije vođen bilo kakav postupak, niti je bio saslušavan tokom boravka u zatvoru.

Smajl Gashi je u maju 1998. godine zbog napada srpskih snaga sa porodicom pobjegao iz sela Lapušnik/Llapushnik u Novo Čikatovo/Çikatove e Rë [opština Glogovac/Gllogoc]. Policija ga je uhapsila u tom selu 24. aprila 1999. godine. Sproveli su ga najpre u zatvor u Prištini/Prishtinë, a potom u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Stražari su ga u zatvoru svakodnevno tukli i primoravali da prizna da je pomagao OVK.⁸⁸ Dana 10. juna 1999. godine, premešten je u zatvor u Požarevcu. Bio je optužen za terorizam. Suđenje je trajalo sedam meseci. U julu 2000. godine, Okružni sud u Nišu ga je oslobodio optužbe, nakon čega je pušten iz zatvora posle 14 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru.

Rahman Elshani je uhapšen u maju 1999. godine, u selu Štrbulovo/Shtrbullovë, gde je privremeno živio sa porodicom nakon što je morao da napusti svoje selo Krajkovo/Krajkovë. Odveden je u policijsku stanicu u Glogovcu/Gllogoc. Policajci su mu dali da potpiše neki dokument, a kada je Rahman hteo da ga pročita, pretukli su ga. Posle dva dana, policija ga je sprovela u zatvor u Lipljanu/Lipjan gde je proveo desetak dana. U zatvor u Požarevcu je premešten 10. juna 1999. godine.⁸⁹ Za sve vreme boravka u zatvoru, Rahmana niko nije ispitivao niti je protiv njega ikada vođen bilo kakav postupak. Oslobođen je 22. aprila 2000. godine posle 11 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru.

Hysni Podrimčaku je sredinom aprila 1999. godine pod prinudom srpskih snaga napustio svoje rodno selo Krajkovo/Krajkovë [opština Glogovac/Gllogoc]. Sklonili su se u Štrbulovo/Shtrbullovë. Ujutro 28. aprila 1999. godine, srpske snage su ušle u selo. Uhapsili su Hysnija, njegovog strica i još nekoliko muškaraca. Sproveden je u bioskopsku salu u Glogovcu/Gllogoc gde je bilo

87 O tretmanu pritvorenih albanskih muškaraca u zatvorima u Lipljanu/Lipjan, Dubravi, Požarevcu, Nišu i Sremskoj Mitrovici videti na strani 43.

88 Ibid.

89 Ibid.

više od stotinu zatvorenih albanskih muškaraca. Policajci su ispitivali Hysnija da li je on pripadnik OVK i tukli ga sve vreme. Posle dva dana, premešten je u zatvor u Prištini/Prishtinë a potom u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Stražari su Hysnija u zatvoru svakodnevno batinali, od čega je zadobio tešku povredu glave. Dana 10. juna 1999. godine premešten je u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Optužen je za terorizam. Sudilo mu se pred Okružnim sudom u Nišu. Suđenje je trajalo sedam meseci. Oslobođen je 5. jula 2000. godine nakon čega je i pušten, posle 14 meseci nezakonitog pritvora.

Šesnaestogodišnji Bekim Istogu se 30. aprila 1999. godine sa porodicom i drugim seljanima sklonio na jednu livadu pored sela Vrbovac/Verbovc [opština Glogovac/Gllogoc], nakon što su srpske snage granatirale selo i počele ulaziti u kuće meštana. Ubrzo su ih pronašle srpske snage. Razdvojili su muškarce od žena. Iako je bio maloletan, Bekima su izdvojili sa ostalim muškarcima, među kojima je bio i njegov brat Florim. Odveli su ih na jednu obližnju njivu. Tu su ih pripadnici srpskih snaga tukli ceo dan i pretili im. Jedan vojnik je došao sa krvavom kosom i pretio da će im seći glave. Prenoćili su u jednoj štali. Ujutro su ih prevezli u Glogovac/Gllogoc. Čim su izašli iz kamiona, policajci su počeli da ih tuku batinama, palicama i električnim kablovima. Sproveli su ga u salu Doma kulture, gde je bilo zatvoreno oko 150 albanskih muškaraca. Sutradan su ga premestili u zatvor u Prištini/Prishtinë. I tamo su ga po dolasku policajci tukli. Četiri dana nije dobijao vodu ni hranu. Tokom boravka u zatvoru u Prištini/Prishtinë, policajci su ga ispitivali da li je on u OVK, da li kopa rovove za njih itd. Prisilili su ga da potpiše izjavu na srpskom. Nije znao šta u njoj piše jer nije znao srpski. Dana 10. juna 1999. godine premešten je u zatvor u Sremskoj Mitrovici.⁹⁰ Protiv njega nikada nije vođen krivični postupak. Oslobođen je u oktobru 2000. godine, posle 18 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru.

Tortura prilikom hapšenja i boravka u zatvorima kod Bytyqija, Gashija, Elshanija, Podrimçakua i Istogua ostavila je teške posledice po njihovo fizičko i psihičko zdravlje. Lekari su kod svih konstatovali PTSP.

Tužba

FHP je 26. aprila 2010. godine u ime Bytyqija, Gashija, Elshanija, Podrimçakua i Istogua podneo tužbu Prvom osnovnom sudu u Beogradu protiv države Srbije zbog odgovornosti za policijsku torturu. FHP je tužbom tražio od suda da obaveže državu Srbiju da žrtvama isplati odštetu u visini od 3 miliona dinara. FHP je uz tužbu priložio medicinsku dokumentaciju, potvrde MKCK o bo-

90 Ibid.

ravku u zatvoru i rešenje o produženju pritvora za Hysni Podrimčakua.

Odgovor na tužbu

RJP je u svom odgovoru osporilo činjenične navode tužbe i predložilo sudu da tužbu odbaci kao neurednu jer tužba ne sadrži dovoljno dokaza. Pored ovoga, RJP je istaklo i prigovor zastarelosti.

Tok postupka⁹¹

Suđenje je počelo 5. avgusta 2010. godine.⁹² Održano je ukupno šest ročišta tokom kojih su saslušani Bytyqi, Gashi, Elshani, Podrimčaku i Istogu a sprovedeno je i medicinsko veštačenje.

Bytyqi, Gashi, Elshani, Podrimčaku i Istogu su pred sudom dali iskaze o okolnostima hapšenja, policijskog zlostavljanja i nehumanog tretmana tokom pritvora. Govorili su i o lečenju kojem su bili podvrgnuti nakon oslobađanja iz zatvora.⁹³

50

Veštak neuropsihijatrijske struke dr Zoran Đurić je konstatovao da Bytyqi, Gashi, Elshani, Podrimčaku i Istogu imaju PTSP koji je posledica preživljene torture i straha u nezakonitom pritvoru i da im je zbog toga umanjena opšta životna aktivnost.

Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu

Presudom od 21. maja 2012. godine sud je usvojio tužbe Bytyqija, Gashija, Elshanija, Podrimčakua i Istogua i obavezao državu Srbiju da im zbog odgovornosti za umanjeње opšte životne aktivnosti isplati odštetu u visini od 1,3 miliona dinara.⁹⁴

Analiza presude Prvog osnovnog suda

I Sud je pravilno utvrdio da su pripadnici MUP-a i VJ uhapsili Bytyqija, Gashija, Elshanija, Podrimčakua i Istogua bez pravnog osnova i da su oni tokom boravka u zatvoru bili izloženi torturi.

91 Predmet: P-70831/2010.

92 Sudija Jasmina Tubić.

93 Detaljnije o svedočenju Rrahman Elshania i Bekim Istogua videti izveštaj FHP-a sa suđenja, „Saslušanje žrtava nezakonitog pritvora Rrahmana Elshania i Bekima Istogua” od 23. maja 2012. godine.

94 Videti saopštenje FHP povodom presude u prvostepenom postupku, „Sudovi u Srbiji dosuđuju ponižavajuće novčane naknade nesrpskim žrtvama”, od 18. juna 2012. godine.

II Sud je utvrdio da su pripadnici MUP-a Srbije prekršili prava lica lišenih slobode, propisana Zakonikom o krivičnom postupku i Zakonom o unutrašnjim poslovima.⁹⁵ Između ostalog, pripadnici MUP-a su prekršili zakonske odredbe koje se tiču primene prinude nad osobama lišenim slobode, obavezu izdavanja rešenja o zadržavanju i obavezu obaveštavanja njihovih porodica o hapšenju.

III Sud je odbacio prigovor zastarelosti koji je istaklo RJP. Prema stavu suda, rok zastarelosti prava na naknade štete počeo je da teče od trenutka kada su Bytyqi, Gashi, Elshani, Podrmičaku i Istogu saznali od veštaka da je PTSP trajno umanjio njihovu životnu aktivnost (2011. godina).

IV Sud je Bytyqiju, Gashiju, Elshaniju, Podrmičaku i Istoguu dosudio pojedinačne odštete u rasponu između 200.000 i 300.000 dinara, pozivajući se na sudsku praksu u Srbiji u pogledu odštete za umanjene životne aktivnosti.

Odluka suda u pogledu visine obeštećenja ne uvažava najvažnije obeležje ovih slučajeva, a to je da se ovde radi o kršenju osnovnih ljudskih prava, tokom rata, od strane predstavnika države koji su imali zakonsku obavezu da štite živote i zdravlje svih građana. Sud je u obrazloženju presude naveo više odredbi zakona koje su pripadnici MUP-a prekršili svojim postupcima, ilustrujući ozbiljnost i razmere nezakonitog postupanja pripadnika MUP-a. Pa ipak, prilikom odmeravanja visine odštete sud je izolovano, van konteksta, posmatrao samo posledice koje su nastupile kod Bytyqija, Gashija, Elshanja, Podrmičakua i Istogua, primenjujući iste standarde kao u slučajevima nekih drugih, mirnodopskih životnih situacija, koje se ne mogu podvesti pod kršenja ljudskih prava. Na ovaj način, nezakonitom postupanju pripadnika MUP-a, odnosno kršenju ljudskih prava, dat je isti značaj kao i saobraćajnim nezgodama.

Advokat FHP-a i RJP su uložili žalbu na ovu presudu Apelacionom sudu u Beogradu.

3.3. Slučaj Mustafe Kolgecija

Mustafa Kolgeci je sedamdesetih godina bio predsednik Opštinskog suda i predsednik opštine Suva Reka/Suhareke. Dana 28. septembra 1998. godine uhapšen je ispred svoje kuće u selu Vranić/Vraniq [opština Suva Reka]. Policija

95 Član 5 stav 4 i član 174 Zakona o krivičnom postupku i članovi 11 i 12 Zakona o unutrašnjim poslovima.

ga je privela u prostorije Vatrogasnog saveza u Prizrenu/Prizren, gde je bilo zatvoreno još oko 40 albanskih muškaraca. Tu ga je saslušao inspektor Državne bezbednosti Milorad Nešević zvan „Miško”. Uveče, policija je Mustafu i druge muškarce sprovela u zatvor u Prizrenu/Prizren. Tamo su im dali rešenja o pritvoru.

Mustafu su smestili u prostoriju bez kreveta, dušeka i jorgana. U tu prostoriju su svakodnevno dolazili policajci i tukli njega i druge pendrecima. Posle sedam meseci, policija je prebacila Mustafu u KPZ Dubrava/Dubravë [opština Istok/Istog].

Tokom njegovog boravka u Dubravi /Dubravë, NATO avijacija je bombardovala zatvor u dva navrata (19. i 21. maja 1999. godine). Zatvorski stražari su pobegli iz zatvora, a zatvorenike su ostavili zaključane u paviljonima. Od direktnih posledica bombardovanja ili zbog toga što im nije bila pružena lekarska pomoć stradala su 23 zatvorenika. Dana 22. maja, policija je okupila sve zatvorenike u dvorištu i na njih otvorila vatru. Tog dana i sutradan, policajci su u krugu zatvora ubili 87 albanskih zatvorenika. Mustafa je preživeo krijući se sa drugim zatvorenicima po zatvorskim objektima. Policija je preostale zatvorenike, uključujući Kolgecija, 25. maja prebacila u Lipljan/Lipjan gde su ostali do 10. juna 1999. godine kada su autobusima „Niš ekspresa” prevezeni za Niš.

Protiv Mustafe Kolgecija, Okružni tužilac u Požarevcu podigao je optužnicu za delo koje je počinjeno 19 sati posle Mustafinog hapšenja. Suđenje pred Okružnim sudom u Požarevcu je počelo 7. decembra 1999. godine, a javni tužilac je 11. januara 2000. godine odustao od krivičnog gonjenja, nakon čega je Mustafa odmah pušten na slobodu. Mustafa je u nezakonitom pritvoru proveo 15 meseci. Presudu Okružnog suda u Požarevcu kojom je optužba prema njemu odbijena, Mustafa je primio 3. decembra 2004. godine.

Tokom boravka u zatvoru i svakodnevnog fizičkog i psihičkog zlostavljanja, Kolgeci je smršao 60 kilograma. Po izlasku na slobodu nije bio u stanju da hoda, ubrzo su mu otkazali bubrezi i konstatovan mu je PTSP.

Tužba

FHP je u ime Mustafe Kolgecija 24. januara 2008. godine pred Prvim opštinskim sudom u Beogradu pokrenuo postupak za naknadu štete protiv države Srbije, kojim je tražio da se Mustafi dosudi odšteta u visini od 3,65 miliona dinara zbog nezakonitog pritvora i preživljene torture. FHP je uz tužbu priložio

medicinsku dokumentaciju o lečenju Mustafe Kolgecija i oslobađajuću presudu Okružnog suda u Požarevcu⁹⁶.

Odgovor na tužbu

RJP je istaklo prigovor zastarelosti, navodeći da nema dokaza da je Kolgeci tek 2004. godine primio presudu. Takođe, RJP je osporavalo tužbu ukazujući na nedostatak medicinske dokumentacije iz vremena neposredno nakon što je Mustafa oslobođen, kao i da „pod uslovom da su navodi iz tužbe tačni, ne postoji jasna uzročno-posledična veza između štetnog događaja i oboljenja koje je nastupilo”.

Tok postupka⁹⁷

Suđenje je počelo 15. aprila 2008. godine.⁹⁸ Održano je ukupno 13 ročišta. Kolgeci je tri puta davao iskaz jer je zbog reforme pravosuđa došlo do promene veća, ali i zbog toga što je sudija htela da ga sasluša o zdravstvenim razlozima zbog kojih nije služio vojsku (*sic*).

Mustafa Kolgeci je u svojim iskazima detaljno opisivao šta je preživeo tokom hapšenja i pritvora, govorio o posledicama torture i boravka u nezakonitom pritvoru i lečenju koje i danas traje.

Veštakinja dr Dubravka Kolundžić obavila je psihijatrijsko veštačenje i dva puta pred sudom davala izjašnjenje na nalaz i mišljenje. U nalazu i mišljenju ustanovila je da je Kolgeci zbog preživljene torture oboleo od PTSP-a.

Presuda Prvog osnovnog suda

Prvi osnovni sud u Beogradu je 7. septembra 2012. godine doneo presudu kojom je utvrdio da Republika Srbija odgovorna za zlostavljanje i nehumano postupanje prema Mustafi Kolgeciju i da je zbog toga obavezna da mu isplati naknadu nematerijalne štete u iznosu od 380.000 dinara, dok je zahtev za odštetu zbog nezakonitog pritvora u trajanju od 16 meseci proglasio zastarelim.

Advokat FHP-a je uložio žalbu na ovu presudu.

96 K.84/99 od 28. januara 2000. godine.

97 Predmet: P-46233/2010.

98 Sudija Valentina Todorović Vorkapić. Posle reforme pravosuđa, predmet je prešao u nadležnost Prvog osnovnog suda u Beogradu i dodeljen je sudiji Aleksandri Vasiljković.

Analiza presude

I Sud je utvrdio da je Mustafa Kolgeci u periodu od 16 meseci svakodnevno bio izložen „svim vrstama psihičkog i fizičkog nasilja“ a posledice preživljene torture opisao kao „trajne izmene ličnosti, koje se ogledaju u smanjenju socijalnog i opšteg funkcionisanja“.

II Utvrdivši odgovornost države za 16-mesečnu torturu nad Kolgecijem, sud je naložio državi da na ime odštete Kolgeciju isplati 380.000 dinara. Sud je ocenio da je to „adekvatna novčana naknada“ za PTSP, zbog kojeg mu je umanjena životna aktivnost za 20 odsto.

Ovako određena visina odštete nije u saglasnosti sa utvrđenim činjeničnim stanjem i ne predstavlja satisfakciju za preživljenu nepravdu. Sud se poveo za ustaljenom sudskom praksom u pogledu određivanja visine odštete za umanjene životne aktivnosti, a koja ne uvažava specifičnu prirodu kršenja ljudskih prava i zločina tokom rata, za koje su odgovorni pripadnici snaga bezbednosti.⁹⁹

54

III Sud je odbio tužbeni zahtev za naknadu štete zbog nezakonitog pritvora na osnovu zastarelosti. Prema stavu suda, rok zastarelosti¹⁰⁰ počeo je da teče od dana kada je presuda Okružnog suda u Požarevcu, kojom je Mustafa oslobođen, javno i usmeno objavljena u prisustvu Kolgecija i njegovog branioca. Dalje, sud je ukazao da je presuda bila uručena 2000. godine Mustafinom braniocu i bila objavljena na oglasnoj tabli suda, ali i da ovaj sud ne može ispitivati pravilnost dostavljanja odluke u drugom postupku.

Ovakav stav suda je u suprotnosti sa tada važećim ZKP-om, prema kojem je sud bio u obavezi da presudu dostavi lično tuženom.¹⁰¹ Dalje, ZKP predviđa i da se, ukoliko optuženi ima branioca, dostava smatra punovažnom ako je uručena i braniocu i optuženom, dok se isticanje na oglasnu tablu suda smatra punovažnim samo ako je adresa optuženog nepoznata, što ovde nije bio slučaj jer tokom postupka RJP nije dostavio dokaze da je bilo neuspelih pokušaja da se presuda dostavi Kolgeciju.

99 O praksi sudova da dosuđuju preniske odštete za žrtve kršenja ljudskih prava za koje su odgovorni pripadnici vojske i policije videti nalaz na strani 12.

100 Prema članu 123 stav 4 tadašnjeg Zakona o krivičnom postupku, rok zastarelosti za podnošenje tužbe za naknadu štete zbog nezakonitog pritvora je šest meseci.

101 Prema članu 123 tadašnjeg Zakona o krivičnom postupku.

3.4. Slučaj Refika Hasanija, Sokola Jakupija, Agima Ibrahimija i Zijadina Blakqorija

Refik Hasani je 28. marta 1999. godine sa porodicom zbog straha od srpskih snaga napustio Podujevo/Podujevë i sklonio se u obližnje selo Šajkovac/Shajkoc. Dve nedelje posle, otišao je kod rođaka u Prištinu/Prishtinë i tamo ostao do 19. maja. Tog jutra, srpska policija je blokirala ulicu i počela da hapsi albanske muškarce. Refika i njegove rođake su nakon hapšenja kombijem odvezli u policijsku stanicu u Muhadžer mahali/Muhaxher mahala. U policiji su ih prvo zatvorili u podrum, a onda ih odveli na sprat gde su im uradili parafinski test. Dok su ih vodili na test, policajci su Refika i ostale tukli palicama i vređali. Posle su im naredili da stoje u hodniku, licem okrenuti prema zidu i sa rukama iza leđa. Iz hodnika su Refika odveli u prostoriju gde su mu uzeli lične podatke i naredili da potpiše neke dokumente. Oko podne, Refika i grupu muškaraca policajci su odvezli kombijem u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Dana 10. juna 1999. godine, premešten je u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Oslobođen je 30. juna 2000. godine, nakon 13 meseci nezakonitog pritvora.

55

Sokol Jakupi iz sela Grdovac/Gërdoc [opština Glogovac/Glllogoc] se na dan početka bombardovanja zatekao u Prištini/Prishtinë kod brata od strica u naselju Sunčani breg. Nekoliko dana pre toga njegova žena se porodila u bolnici u Prištini/Prishtinë. Nisu se više vraćali u selo. Ujutro 20. maja 1999. godine policajci sa „fantomkama“ ušli su u stan i legitimisali ih. Sokola su pitali zašto je u Prištini/Prishtinë i kada im je rekao da mu se supruga porodila, tražili su mu novac. Pošto nije imao novca, stavili su mu lisice i odveli ga do policijskog kombija, u kome je bilo još albanskih muškaraca izvedenih iz stanova. Odvezli su ih u policijsku stanicu i uveli ih u podrum. Dok su ih sprovodili u podrum, policajci su ih udarali pendrecima. U podrumu, gde je bilo ukupno oko 30 ljudi, Sokolu i ostalima je naređeno da stoje uza zid. Posle par sati, policajci su ih odvodili jednog po jednog u kancelariju gde su ih primoravali da potpišu neke dokumente. Sokol je na njima uočio reč „terorizam“. Kada je potpisao, dvojica policajaca su ga uveli u drugu prostoriju i počeli da ga tuku. Sokol se onesvestio od bolova. Osvestio se tek kada su ga dovezli u zatvor u Lipljanu/Lipjan. U noći između 9. i 10. juna 1999. godine premešten je u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Oslobođen je 30. juna 2000. godine, nakon 13 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru.

Agim Ibrahimija je sa porodicom izbegao iz sela Rakinica/Rakinicë [opština Podujevo/Podujevë] par dana nakon početka NATO bombardovanja. Boravili su po okolnim selima a potom su se sklonili kod Agimovog ujaka u Prištinu/Prishtinë. Dana 18. maja 1999. godine, u dvorište su provalili policajci. Kada su

tokom legitimisanja utvrdili da Agim nije iz Prištine/Prishtinë, sproveli su ga u policijsku stanicu. Tamo su ga držali oko tri sata i sve vreme tukli. Oduzeli su mu novac i sa grupom od oko 20 muškaraca odvezli u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Tamo su ga policajci pretukli više puta tokom ispitivanja. Dana 10. juna 1999. godine, premešten je u zatvor u Sremsku Mitrovicu. Agim je oslobođen posle 13 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru, 30. juna 2000. godine. Protiv njega nikada nije pokrenut nikakav sudski postupak.

56

Zijadin Blakqori je sa porodicom živeo u Prištini/Prishtinë. Tamo su bili sve do večeri 7. maja kada su pripadnici srpskih snaga pucali na njihovu kuću. Zijadin se tada sa porodicom sklonio kod prijatelja u naselje Muhadžer mahal/Muhaxher mahala. Tu su ostali do 19. maja 1999. godine. Tog dana, rano ujutro pet policajaca provalilo je u kuću. Pretresli su sve i legitimisali muškarce. Zijadina, njegovog brata i zeta su sa grupom od 60-70 albanskih muškaraca odveli u obližnju policijsku stanicu, uveli ih u podrum i u grupama po 10, odvodili na test „parafinske rukavice“. Posle toga, policajci su ga tukli sat vremena bez prestanka, a zatim odveli u prostoriju gde je bio inspektor u civilu i naredili mu da skinu svu garderobu kako bi ga pretresli. Dok ga je inspektor ispitivao u vezi sa OVK, policajci su ga tukli. Posle sat vremena izveli su ga u hodnik gde je bilo još oko 100 privedenih Albanaca. Tu su morali da stoje nekoliko sati na prstima, okrenuti prema zidu. Oko 18 časova, policija je Zijadina sa grupom od oko 15 Albanaca prevezla u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Jednom prilikom dok je bio u tom zatvoru, odveden je na ispitivanje. Inspektori u civilu su ga ispitivali o OVK i pretili da će ga „spržiti“ električnim kablovima ako im ne dâ informacije. Tukli su ga satima. Dana 10. juna 1999. godine Zijadin je premešten u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Oslobođen je 28. oktobra 1999. godine, posle četiri meseca u nezakonitom pritvoru.

Hasani, Jakupi, Ibrahim i Blakqori i danas pate od posledica zlostavljanja srpskih policajaca. Kod svakog od njih lekari su ustanovili PTSP.

Tužba

FHP je u ime Hasanija, Jakupija, Ibrahimija i Blakqorija podneo tužbu 29. oktobra 2008. godine protiv Republike Srbije. FHP je tužbom tražio da sud obaveže državu na isplatu novčane naknade zbog odgovornosti za torturu pripadnika MUP-a, u visini od 2,4 miliona dinara. Uz tužbu, FHP je priložio rešenja o pritvoru, odluke Ministarstva pravde o oslobađanju kao i medicinsku dokumentaciju.

Odgovor na tužbu

RJP je osporilo činjenične navode tužbe tvrdeći da FHP uz tužbu nije dostavio

dokaze koji potkrepljuju te navode, kao i to da se iz medicinske dokumentacije koja je priložena ne može videti uzročno-posledična veza između postupka pripadnika MUP-a i zdravstvenih problema Hasanija, Jakupija, Ibrahimija i Blakqorija. RJP je istaklo i prigovor zastarelosti.

Tok postupka¹⁰²

Suđenje je počelo 10. marta 2009. godine.¹⁰³ Održana su ukupno tri ročišta na kojima su Hasani, Jakupi, Ibrahimiji i Blakqori svedočili o hapšenju i tretmanu policajaca, torturi koju su preživeli u policijskim stanicama i zatvorima, kao i o posledicama koje je ta tortura ostavila na njihovo zdravlje. Sud je odbio predlog advokata FHP-a da se Hasani, Jakupi, Ibrahimiji i Blakqori podvrgnu medicinskom veštačenju kako bi se utvrdile posledice koje je tortura ostavila po njihovo zdravlje.

Presuda Prvog osnovnog suda

Sud je 6. juna 2011. godine u celosti odbio tužbu koju je FHP podneo u ime Hasanija, Jakupija, Ibrahimija i Blakqorija. U obrazloženju, sud je naveo da je poklonio veru iskazima Hasanija, Jakupija, Ibrahimija i Blakqorija u vezi sa okolnostima pod kojima su lišeni slobode, ali je njihovo pravo na naknadu štete zastarelo.

Na osnovu medicinske dokumentacije sud je utvrdio da su Hasani, Ibrahimiji, Jakupi i Blakqori još 2003. odnosno 2004. godine saznali da boluju od PTSP-a i da je to trenutak kada je počeo teći rok zastarelosti.

FHP je uložio žalbu na ovu presudu Apelacionom sudu u Beogradu.

Presuda Apelacionog suda

Presudom od 24. avgusta 2012. godine, Apelacioni sud je odbio žalbu advokata FHP-a i potvrdio presudu Prvog osnovnog suda.

¹⁰² Predmet: P-46946/2010.

¹⁰³ Sudija Prvog opštinskog suda u Beogradu pred kojim je započet postupak, Vesna Mijuš, donela je 1. oktobra 2008. godine rešenje kojim je odbacila tužbu navodeći kao razlog formalne nedostatke u punomoćju, iako su sa istim punomoćjima advokati FHP-a u tom trenutku već zastupali značajan broj žrtava kršenja ljudskih prava bez ikakvih zamerki sudova. Posle žalbe advokata FHP-a, ovo rešenje je ukinuto. Posle reforme pravosuđa, predmet prelazi u nadležnost Prvog osnovnog suda u Beogradu i sudiji Maji Čogurić koja dve godine nije zakazala ročište za ovaj predmet. Nakon urgencije advokata FHP-a, predmet je dodeljen sudiji Nataši Petričević Milisavljević.

Analiza presude Apelacionog suda

I Sud je usvojio prigovor zastarelosti koji je tokom postupka istaklo RJP. Stav suda je da je pravo Hasanija, Jakupija, Ibrahimija i Blakqorija na naknadu štete zastarelo tri godine nakon saznanja da boluju od PTSP, dakle 2006. odnosno 2007. godine. Ovakva odluka suda je u suprotnosti sa sudskom praksom. Naime, sud je bio u obavezi da utvrdi kada su Hasani, Jakupi, Ibrahim i Blakqori saznali da je PTSP doveo do trajnog umanjnja životne aktivnosti („visina i obim štete“).¹⁰⁴

Da je PTSP trajno umanjio njihovu životnu aktivnost, Hasani, Jakupi, Ibrahim i Blakqori su mogli saznati samo kroz stručni nalaz i mišljenje sudskog veštaka. Međutim, prvostepeni sud je odbio predlog advokata FHP-a da se sprovede veštačenje a Apelacioni sud je takvu odluku potvrdio, čime je ključna činjenica za utvrđivanje početka roka zastarelosti ostala neutvrđena.

II Sud je obrazlažući presudu samostalno tumačio medicinsku dokumentaciju. Preciznije, sud je bez stručnog nalaza i mišljenja veštaka sâm cenio okolnosti koje se tiču psihičkih posledica torture, a za tako nešto nema stručno znanje¹⁰⁵:

58

„Po mišljenju Apelacionog suda, nakon što je strah koji su trpeli tužioci tokom boravka u pritvoru, prerastao u ovo psihičko oboljenje i nakon što su svi tužioci započeli lečenje od ove bolesti od strane neuropsihijatra te u momentu kada im je saopštena dijagnoza i kada im je propisana redovna terapija, tada je upravo ova bolest iz akutne prešla u hroničnu odnosno trajnu bolest, te je tada zadobila i svoj konačan oblik, te je bez uticaja što lečenje i dalje traje, jer se radi o bolesti kod koje se osnovano može očekivati da će lečenje trajati do kraja života.“

Ustavna žalba

Advokat FHP-a je 6. novembra 2012. godine u ime Hasanija, Jakupija, Ibrahimija i Blakqorija podneo ustavnu žalbu Ustavnom sudu Srbije zbog povreda prava na pravično suđenje, na rehabilitaciju i naknadu štete, jednaku zaštiti prava i na pravno sredstvo i zabranu diskriminacije.¹⁰⁶

104 Okružni sud u Beogradu, Gž. I 1891/04, od 26. januara 2005. godine: „Sud je dužan da utvrdi kada je lečenje kod tužioca završeno te posebno kada je tužilac saznao za štetu pod čime se podrazumeva ne samo saznanje da je šteta nastala već i saznanje o njenom obimu i visini.“ Takođe: Okružni sud u Valjevu, Gž.259/05 od 17. februara 2005; Vrhovni sud Srbije, Rev.1025/2011 od 14. novembra 2001; Rev.2559/07 od 11. decembra 1997.

105 Zakon o parničnom postupku, „Sl. glasnik RS“ br. 72/2011; Član 259: „Sud će da izvede dokaz veštačenjem ako je radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.“

106 Članovi 32, 35, 36 i 21 Ustava Republike Srbije.

3.5. Slučaj Xheladina i Zenela Bylykbashija i Jashara Kukicija

Xeladin Bylykbashi, Jashar Kukici i Zenel Bylykbashi živeli su sa svojim porodicama u selu Trstenik/Terstenik [opština Glogovac/Gllogoc]. Xheladin je zbog napada srpskih snaga sa porodicom napustio selo u februaru 1999. godine i otišao u obližnje Štrbulovo/Shterubullovē. Jashar se sa porodicom takođe sklonio u Štrbulovo/Shterubullove dva dana pre početka NATO bombardovanja. Zenel je napustio Trstenik/Terstenik sredinom maja, kada su se srpske snage smestile u njegovu kuću. Sklonio se u Novo Čaikatovo/Çikatovë e Re. Sva trojica su uhapšena 28. maja 1999. godine, kada su srpske snage ušle u Štrbulovo/Shterubullovē, Novo Čaikatovo/Çikatovë e Re i okolna sela. Hapsili su sve muškarce koje su zatekli, među njima i Xheladina, Jashara i Zenela i sproveli ih u kamionima u Glogovac/Gllogoc. Uvedeni su u jedan lokal. Tamo su im policajci uzeli podatke i oduzeli im lične karte. Dok su im uzimali podatke, pripadnici srpskih snaga su ih tukli palicama i metalnim šipkama. Posle ovoga, policija sve zatvorenike vraća u kamione i prevozi u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Kada je počelo povlačenje srpske vojske i policije sa Kosova 10. juna 1999. godine, Xheladin, Jashar i Zenel su premešteni u Požarevac.

59

Xheladin je uspostavio kontakt sa svojom porodicom tek posle tri meseca u zatvoru. Dana 20. januara 2000. godine Xheladin je premešten u ćeliju sa 30 zatvorenika i tada su čuvari prestali da ih fizički zlostavljaju. U martu 2000. godine su čuvari prvi put dozvolili zatvorenicima da izađu u šetnju. Xheladin je oslobođen posle 11 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru, 11. aprila 2000. godine. Za vreme boravka u zatvoru niko ga nije ispitivao i nikada mu nije uručeno rešenje o zadržavanju ili pokretanju krivičnog postupka.

Jashar je posredstvom MKCK poslao svojoj porodici pismo tek šest meseci posle pritvaranja. Oslobođen je 14. aprila 2000. godine, posle 11 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru.

Zenel je oslobođen oko 28. januara 2000. godine. U nezakonitom pritvoru je proveo osam meseci, a protiv njega nikada nije pokrenut nikakav sudski postupak.

Posledice

Zbog fizičkog i psihičkog zlostavljanja koje su preživeli u nezakonitom pritvoru, Xheladin, Jashar i Zenel pate od PTSP.

Tužba

FHP je 4. maja 2010. godine pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu pokrenuo postupak za naknadu štete protiv države Srbije kojim je tražio da se Xheladinu, Jasharu i Zenelu dosudi odšteta u ukupnoj visini od 1,8 miliona dinara zbog preživljene torture tokom nezakonitog pritvora i posledica koje je tortura ostavila na njih. Uz tužbu, FHP je kao dokaze priložio rešenja o ukidanju pritvora Ministarstva pravde Republike Srbije, potvrde MKCK i medicinsku dokumentaciju.

Odgovor na tužbu

RJP je predložilo da se tužba odbaci kao neuredna, tvrdeći da se iz priloženih dokaza ne mogu utvrditi činjenice navedene u tužbi, posebno za Zenela Bylyk-bashija za čije rešenje o pritvoru od 29. maja 1999. godine je navedeno da se „ne vidi otisak pečata”. RJP je istaklo prigovor zastarelosti u svom odgovoru na tužbu i takođe navelo da su potraživanja zastarela i da ne postoji medicinska dokumentacija iz kritičnog perioda.

Tok postupka¹⁰⁷

Suđenje je počelo u februaru 2011. godine.¹⁰⁸ U toku postupka održana su ukupno tri ročišta, tokom kojih su saslušani Xheladin, Zenel i Jashar. Oni su detaljno opisali hapšenje, postupanje policajaca prema njima, kao i posledice torture koje danas osećaju. Veštak neuropsihijatrijske struke dr Branislav Filipović je dao svoj stručni nalaz i mišljenje da sva trojica pate od PTSP-a, kao i to da je ovo oboljenje dobilo svoj konačan oblik 2009. godine.

Presuda Prvog osnovnog suda

Dana 18. januara 2012. godine, FHP je primio presudu Prvog osnovnog suda kojom je sud odbio kao neosnovan tužbeni zahtev Xheladina i Zenela Bylyk-bashija i Jashara Kukicia, prihvatajući prigovor zastarelosti koji je istaklo RJP. FHP je uložio žalbu na ovu presudu 31. januara 2012. godine.

Analiza presude

Prihvatajući prigovor koji je istaklo RJP, sud je pogrešno utvrdio da je rok zastarevanja počeo da teče od trenutka kada je šteta nastala umesto od trenutka kada su Xheladin i Zenel Bylykbashi i Jashar Kukici saznali za štetu. Sudska

¹⁰⁷ Predmet: P-71250/2010.

¹⁰⁸ Sudija Sanja Ivanković.

praksa ima jasno definisan stav da rokovi za ovaj vid štete počinju da teku od dana završetka lečenja i saznanja za umanjenje opšte životne aktivnosti. U konkretnom slučaju, to je trenutak kada je veštačenjem utvrđeno da je PTSP doveo do umanjenja opšte životne aktivnosti.¹⁰⁹

3.6. Slučaj Behrama Sahitija, Envera Balcija, Elmija Musliua i maloletnog Fatona Halilaja

Behram Sahiti i Elmi Musliu su sa porodicama živeli u selu Štrbulovo/Shterubullové [opština Glogovac/Gllogoc]. Ujutro 28. maja 1999. godine, u selo su ušli srpski policajci. Razdvojili su muškarce od žena. Behrama i Elmija su zatim u grupi sa još 40-50 muškaraca sproveli u Glogovac/Gllogoc. U putu su ih sve vreme tukli. Postrojili su ih u centru grada, ispred solitera gde je bilo mnogo policajaca i vojnika. Policajci su Behrama, Elmija i ostale tukli palicama i pendrecima. Nakon nekog vremena su im uzeli podatke i uradili parafinski test. Naredna tri dana, Behram i Elmi su sa ostalim privedenim albanskim muškarcima bili zatvoreni u stovarištu brašna. Policajci su ih gotovo bez prestanka maltretirali i tukli. Nakon toga, policija ih je autobusima prevezla u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Dana 9. juna 1999. godine, premešteni su u zatvor u Požarevcu. Oslobođeni su 18. aprila 2000. godine, nakon 11 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru. Protiv njih nije pokrenut nikakav postupak niti su izvedeni pred istražnog sudiju ili neki drugi organ.

Enver Balcija je živio sa porodicom u selu Novo Čikatovo/Çikatovë e Re [opština Glogovac/Gllogoc]. U septembru 1998. godine, sa porodicom je napustio selo i sklonio se u obližnje selo Banjica/Baicë. Nakon sedam dana, u selo

109 „Kako se po oceni Vrhovnog suda saznanje za štetu ne vezuje za dan njenog prouzrokovanja (nastanka štete) već za okolnosti koje se odnose na trajanje i prestanak fizičkih bolova ili straha, odnosno za završetak lečenja i saznanje da su zaostale posledice prouzrokovala trajno oštećenje zdravlja i opšte životne sposobnosti oštećenog koje mu umanjuju životnu aktivnost, svaki vid nematerijalne štete zastareva posebno. Tako po oceni Vrhovnog suda, zastarelost potraživanja naknade nematerijalne štete za fizičke bolove – počinje teći od prestanka bolova, za strah – od prestanka straha (za koje se prema intenzitetu i trajanju određuje pravična naknada i kada zbog posledica ne predstavljaju elemenat umanjenja opšte životne sposobnosti), za duševne bolove zbog umanjenja opšte životne aktivnosti – od završetka lečenja i saznanja za trajno umanjenje opšte životne aktivnosti ili pogoršanje zdravstvenog stanja – kao dana saznanja za novu težu posledicu, pod uslovom da je obzirom na svoje duševno zdravlje oštećeni mogao da shvati značaj ovih okolnosti. To znači da saznanje za štetu zbog završetka lečenja ili pogoršanja zdravstvenog stanja može nastati i van okvira rokova propisanih članom 376. Zakona o obligacionim odnosima za zastarelost potraživanja naknade ove štete.” (Rev. 2559/07 od 11. decembra 1997. Vrhovni sud Srbije).

je ušla policija i privela Envera i još oko 300 muškaraca. Naredna tri dana bio je zatvoren u policijskoj stanici u Glogovcu/Gllogoc. Enver se posle sa bratom i dva rođaka vratio u Novo Čikatovo/Çikatovë e Re i više nije napuštao selo. Dana 25. maja 1999. godine u njegovu kuću je ušla policija i vojska. Envera su sa ostalim muškarcima iz sela odveli u Glogovac/Gllogoc. Uveli su ih u neki lokal i tu ih držali dva dana. Ispitivali su ga o OVK i uradili parafinski test. Tokom ispitivanja su ga tukli. Dana 28. maja 1999. godine policija ga je sa grupom uhapšenih albanskih muškaraca prebacila u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Dana 10. juna 1999. godine, Enver je premešten u zatvor u Požarevcu. Do oslobađanja 14. juna 2000. godine, protiv Envera nije pokrenut nikakav postupak niti ga je bilo ko ispitivao. U nezakonitom pritvoru proveo je 13 meseci.

Trinaestogodišnji Faton Halilaj živeo je sa porodicom u selu Trdevac/Tërdec [opština Glogovac/Gllogoc]. Sredinom marta 1999. godine, zbog straha od srpskih snaga sklonili su se u obližnje Novo Čikatovo/Çikatovë e Re. Dana 28. maja 1999. godine, u kuću gde su bili smešteni došli su pripadnici srpskih snaga. Razdvojili su muškrce od žena i dece, i povelili njih 20-ak u koloni prema Glogovcu/Gllogoc. Usput su ih sve vreme tukli. U Glogovcu/Gllogoc, Faton je prošao tretman kao i ostali privedeni muškarci. Policajci su im uzeli podatke i uradili parafinski test. Uveče su ga odveli na ispitivanje. Policajci su ga ispitivali o OVK i sve vreme tukli. Sledećeg dana je prevezen u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Dana 10. juna prevezen je u zatvor u Požarevcu. Faton je oslobođen 19. novembra 1999. godine, posle pet i po meseci nezakonitog pritvora.

Tortura, nečovečno i ponižavajuće postupanje pripadnika MUP-a tokom nezakonitog pritvora ostavili su trajne posledice na zdravlje Sahitija, Balcija, Musliua i Halilaja. Kod sve četvorice ustanovljen je hronični PTSP.

Tužba

FHP je 27. aprila 2010. godine u ime Sahitija, Balcija, Musliua i Halilaja Prvom osnovnom sudu u Beogradu podneo tužbu za naknadu štete protiv Republike Srbije zbog odgovornosti za torturu, nečovečno i ponižavajuće postupanje pripadnika MUP-a. Uz tužbu, priložena su rešenja o određivanju policijskog pritvora i medicinska dokumentacija. FHP je tužbom tražio od suda da obaveže državu da Sahitiju, Balciju, Musliuu i Halilaju isplati ukupnu odštetu u visini od 2,7 miliona dinara.

Odgovor na tužbu

RJP je osporilo sve činjenične navode iz tužbe, tvrdeći da ne postoje dokazi

koji ih potkrepljuju, posebno ukazujući da ne postoji medicinska dokumentacija iz vremena neposredno nakon oslobađanja iz pritvora. Takođe, RJP je osporilo validnost dostavljene medicinske dokumentacije jer je nisu sačinili lekari koji imaju licencu za rad u skladu sa propisima Republike Srbije. RJP je istaklo i prigovor zastarelosti.

Tok postupka¹¹⁰

Suđenje je počelo u novembru 2010. godine.¹¹¹ Održana su ukupno četiri ročišta tokom kojih su Sahiti, Baleci, Musliu i Halilaj dali svoje iskaze a sudski veštak izneo svoj stručni nalaz i mišljenje.

Sahiti, Baleci, Musliu i Halilaj su opisali detaljno okolnosti njihovog hapšenja i zadržavanja u nezakonitom pritvoru, kao i torture kojoj su svakodnevno bili izloženi. Govorili su i o lečenju nakon što su izašli iz pritvora i posledicama torture koje i danas traju.

Veštak neuropsihijatrijske struke dr Branislav Filipović je u svom nalazu i mišljenju potvrdio da Sahiti, Baleci, Musliu i Halilaj boluju od PTSP i da im je zbog toga trajno umanjena životna aktivnost.

63

Presuda Prvog osnovnog suda

Sud je 17. jula 2012. godine doneo presudu kojom je odbio tužbene zahteve Sahitija, Balecija, Musliua i Halilaja zbog zastarelosti.

Analiza presude Prvog osnovnog suda

I Sud je utvrdio da su Sahiti, Baleci, Musliu i Halilaj bili nezakonito uhapšeni i da su preživeli brojne akte torture i nehumanog postupanja od strane pripadnika MUP-a. Stav suda je da su njihovi iskazi jasni i istiniti i u skladu sa ostalim izvedenim dokazima. Sud je prihvatio i nalaz i mišljenje veštaka.

II Sud je usvojio prigovor zastarelosti koje je istaklo RJP. Stav suda je da se početak roka zastarelosti vezuje za nastanak PTSP i „oblike ispoljavanja“, a ne za trenutak kada su žrtve saznale da imaju PTSP ili da je PTSP kod njih prouzrokovao trajno umanjene životne aktivnosti. Ovakav stav suda je u suprotnosti sa sudskom praksom, prema kojoj se početak zastarelosti potraživanja na-

110 Predmet: P-70585/2010.

111 Sudija Irena Martinović.

knade štete ne vezuje za dan njenog prouzrokovanja već za dan saznanja za konačne posledice.¹¹²

Primenom ustanovljenih standarda iz sudske prakse u ovom slučaju, rok zastarelosti je počeo da teče od dana kada su Sahiti, Baleci, Musliu i Halilaj saznali da im je zbog PTSP-a umanjena životna aktivnost a ne od dana kada su oboleli od PTSP-a. Sahiti, Baleci, Musliu i Halilaj su saznali za uticaj PTSP-a na njihovu opštu životnu aktivnost tek kroz stručni nalaz i mišljenje veštaka 2008. (Baleci, Halilaj i Musliu), odnosno 2011. godine (Sahiti).

3.7. Slučaj Agrona, Ekrema i Fahrija Ejupija

64 Agron Ejupi je živeo sa porodicom u Podujevu/Podujevë. Dana 24. marta 1999. godine zbog straha od srpskih snaga prešli su u Prištinu/Prishtinë gde su ostali sve do 20. maja. Tog dana, rano ujutro, policija je ušla u stan u kojem su boravili. Nakon legitimisanja, Agrona su priveli u policijsku stanicu u Muhadžer Mahali/Muhaxher Mahala. Ispitali su ga o OVK. Tukli su ga i terali da potpiše izjavu da je terorista. Istog dana, policajci su ga sa još oko 20 privedenih albanskih muškaraca prevezli u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Dana 10. juna, Agron je premešten u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Oslobođen je 21. aprila 2000. godine, nakon 13 meseci nezakonitog pritvora. Protiv njega nikada nije pokrenut nikakav postupak.

Ekrem Ejupi je iz sela Sekirače/Sekiraqë [opština Podujevo/Podujevë] sa porodicom nakon početka NATO bombardovanja 1999. godine prešao u kuću svog ujaka u Prištinu/Prishtinë. Tu su bili sve do 19. maja 1999. godine, kada je policija ušla u kuću Ekremovog ujaka i nakon legitimisanja privela ga u policijsku stanicu u Muhadžer Mahali/Muhaxher Mahala. Tamo su ga policajci ispitivali i tukli a zatim su ga prebacili u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Dan nakon potpisivanja Kumanovskog sporazuma, prebačen je u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Tokom leta 1999. i 2000. godine, policajci su Ekrema sa drugim mlađim zatvorenicima vodili da rade po njivama, a uveče bi ih vraćali u zatvor. Oslobođen je 28. oktobra 2000. godine nakon 17 meseci nezakonitog pritvora. Protiv njega nikada nije vođen krivični postupak.

Fahri Ejupi je prvih dana NATO bombardovanja bio u porodičnoj kući u Podujevu/Podujevë. Zbog straha od srpske vojske i policije ubrzo sa porodicom prelazi kod brata u selo Surkiš/Surkish. Posle nekoliko dana, sklonili su se u

112 Presuda VSS, Rev.1025/2001. godine – Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, br. 2/2003, str. 62; Odluka VSS, Rev. 2559/07 od 11. decembra 1997. godine; Okružni sud u Beogradu, Gž.11891/04 od 26. januara 2005. godine.

Prištinu/Prishtinë. Dana 19. maja 1999. godine u stan u kom su boravili došla je policija. Nakon legitimisanja, Fahrija su priveli u policijsku stanicu u Muhadžer Mahali/Muhaxher Mahala. Posle nekoliko sati ispitivanja tokom kojeg su ga tukli, Fahrija je policija odvela u zatvor u Lipljanu/Lipjan. Dana 10. juna 1999. godine, prebačen je u Sremsku Mitrovicu. Oslobođen je 30. juna 2000. godine nakon 13 meseci provedenih u nezakonitom pritvoru. Protiv Fahrija nikada nije pokrenut krivični postupak.

Fahri, Ekrem i Agron Ejupi zbog fizičkog i psihičkog zlostavljanja prilikom hapšenja i nezakonitog pritvora danas osećaju ozbiljne i trajne posledice po njihovo zdravlje. Lekari su im konstatovali PTSP.

Tužba

FHP je 2. septembra 2008. godine u ime Fahrija, Ekrema i Agrona Ejupija pokrenuo postupak za naknadu štete protiv države Srbije pred Prvim opštinskim sudom. FHP je tužbom tražio da sud obaveže državu da zbog nezakonitog postupanja pripadnika MUP-a Fahriju, Ekremu i Agronu Ejupiju isplati ukupnu odštetu od 1,8 miliona dinara. Uz tužbu su priložena rešenja o određivanju pritvora, odluke Ministarstva pravde Republike Srbije o oslobađanju i medicinska dokumentacija.

Odgovor na tužbu

RJP je osporilo činjenične navode tužbe, tvrdeći da uz tužbu nisu priloženi dokazi o fizičkom i psihičkom zlostavljanju. Takođe, RJP je ukazalo da se ne može ustanoviti uzročno-posledična veza između „događaja“ 1999. i 2000. godine i zdravstvenih posledica koje su konstatovane u priloženoj medicinskoj dokumentaciji izdatoj 2008. godine. RJP je istaklo i prigovor zastarelosti.

Tok postupka¹¹³

Suđenje je počelo 20. januara 2009.¹¹⁴ Održano je ukupno sedam ročišta, tokom kojih su saslušani Agron, Ekrem i Fahri Ejupi a sudski veštak neuropsihijatrijske struke dr Cvetin Urošević je sproveo veštačenje.

Agron, Ekrem i Fahri Ejupi su pred sudom svedočili o okolnostima njihovog hapšenja, kao i o zlostavljanju u policijskoj stanici u Prištini/Prishtinë i zatvoru u Sremskoj Mitrovici.

113 Predmet: P-46780/2010.

114 Sudija Maja Pavlović.

Sudski veštak je u stručnom nalazu i mišljenju utvrdio da Ekrem Ejupi boluje od PTSP-a, da je njegovo lečenje u toku i da je PTSP kod njega prouzrokovao trajno umanjene životne aktivnosti. Prema mišljenju veštaka, Agron i Fahri Ejupi ne boluju od PTSP-a, već od „reaktivnih stanja“ koja ne ostavljaju posledice na psihičkom planu.

Presuda Prvog osnovnog suda

Prvi osnovni sud je 3. decembra 2010. godine doneo presudu kojom je usvojio tužbeni zahtev Ekrema Ejupija i dosudio mu materijalnu nadoknadu od 250.000 dinara, dok je tužbene zahteve Fahrija i Agrona odbio kao neosnovane.

FHP i RJP su uložili žalbe protiv ove presude Apelacionom sudu u Beogradu.

Presuda Apelacionog suda

Apelacioni sud u Beogradu je 6. februara 2012. godine odbio žalbu advokata FHP-a i potvrdio presudu u pogledu Fahrija i Agrona Ejupija. Istom presudom, Apelacioni sud je ukinuo prvostepenu presudu kojom je Ekremu Ejupiju dosuđena naknada štete i naložio ponovno suđenje.

Analiza presude Apelacionog suda

I Apelacioni sud je potvrdio činjenično stanje utvrđeno od strane prvostepenog suda, da su Agron, Ekrem i Fahri Ejupi nezakonito uhapšeni i da su zlostavljani od strane pripadnika MUP-a.

II Apelacioni sud je razlog za ukidanje prvostepene presude kojom je Ekremu Ejupiju dosuđena odšteta našao u propustu prvostepenog suda da ispita postojanje uzročno-posledične veze „između radnje štetnika i nastupele posledice kod oštećenog“. Dalje, Apelacioni sud je naveo i „da bi lice imalo pravo na naknadu štete po ovom osnovu, neophodno je otkloniti sumnju po pitanju uzročno-posledične veze između boravka u pritvoru tužioca Ekrema Ejupija i PTSP-a, koji je veštak utvrdio“.

Ovaj stav Apelacionog suda je u suprotnosti sa nalazom veštaka u kojem je uzročno-posledična veza između torture i PTSP-a eksplicitno utvrđena.¹¹⁵ Apelacioni sud je propustio da obrazloži zbog čega ovaj deo stručnog nalaza

¹¹⁵ Stručni nalaz i mišljenje sudskog veštaka dr Cvetina Uroševića, od 17. jula 2009. godine, strana 2: „Oboljenje Posttraumatski stresni poremećaj je posledica fizičke i psihičke torture u zatvoru a utvrđena je od KCRT 13.12.2007. godine.“

veštaka nije prihvatio ili ga eventualno smatra nedovoljnim za ustanovljenje uzročno–posledične veze.

III Apelacioni sud je naveo i da prvostepeni sud u ponovljenom postupku mora utvrditi „na koji način se [PTSP] manifestovao u međuvremenu i da li o tome postoje tragovi“. Ponovo, nejasno je zašto Apelacioni sud nije prihvatio (niti ponudio obrazloženje zašto ne prihvata) nalaz sudskog veštaka u kojem se navodi da PTSP kod Ekrema Ejupija ima hroničan karakter.¹¹⁶

IV Apelacioni sud je potvrdio odluku prvostepenog suda da su tužbeni zahtevi Agrona i Fahrija Ejupija neosnovani. I Apelacioni i prvostepeni sud su svoju odluku zasnovali na nalazu i mišljenju veštaka prema kojem Agron i Fahri Ejupi ne boluju od PTSP-a. Veštak je za mišljenje da kod Agrona i Fahrija ne postoji PTSP naveo dva razloga. Prvo, da se nakon što im je 2007. godine Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture konstatovao PTSP oni više nisu obraćali lekaru. Drugo, da prilikom veštačenja nije ustanovio simptome PTSP-a, već samo „reaktivnog stanja“ koja ne ostavljaju posledice na psihičkom planu niti dovode do umanjavanja životne aktivnosti.¹¹⁷

Čini se da veštak nije uzeo u obzir specifičnost zajednice i izrazito patrijarhalne kulture kojoj Agron i Fahri Ejupi pripadaju. Naime, patrijarhalnim sredinama je svojstveno da se muškarci zbog svoje uloge u porodici retko odlučuju da se obrate lekaru, posebno kada su u pitanju zdravstveni problemi psihičke prirode. Na potrebu uvažavanja specifičnosti sredine iz koje dolaze žrtve kršenja ljudskih prava kada se razmatra tok lečenja PTSP-a ukazao je dr Branislav Filipović, sudski veštak u predmetu Isuf Isufi i drugi.¹¹⁸

Ustavna žalba u ime Agrona Ejupija

FHP je 12. aprila 2012. godine u ime Agrona Ejupija podneo ustavnu žalbu Ustavnom sudu Srbije zbog povreda prava na pravično suđenje i prava na rehabilitaciju i naknadu štete.¹¹⁹

Rešenjem od 2. oktobra 2012. godine, Ustavni sud je odbacio ustavnu žalbu

¹¹⁶ Stručni nalaz i mišljenje sudskog veštaka dr Cvetina Uroševića, od 17. jula 2009. godine, strana 2.

¹¹⁷ Lekarski tim Kosovskog centra za rehabilitaciju žrtava torture je, nakon pregleda Fahrija i Agrona Ejupija, naveo da oni pate od post-traumatskog stresnog poremećaja (PTSP).

¹¹⁸ Zapisnik sa ročišta održanog 8. februara 2011, Osnovni sud u Beogradu, P. 46976/2010.

¹¹⁹ Fahri Ejupi je odustao od daljeg vođenja postupka.

navodeći da Ustavni sud ne vrši kontrolu dokaza osim ako oni nisu cenjeni očigledno na štetu podnosioca ustavne žalbe.

FHP će u ime Agrona Ejupija podneti predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

4. Slučaj Sarande, Jehone i Lirie Bogujevci (ratni zločin u Podujevu, 28. mart 1999.)¹²⁰

68

Ujutro 28. marta 1999. godine, Saranda, Jehona i Lirie Bogujevci su sa svojim majkama, sestrama, braćom i širom familijom bile u porodičnoj kući. Očevi su ranije zbog straha od srpskih snaga napustili kuću i sklonili se u šumu. Pripadnici MUP-a Republike Srbije (jedinica "Škorpioni") su ušli u kuću, isterali ih napolje a zatim sproveli u dvorište porodice Gashi. Tu su im naredili da dignu ruke, pretresli ih a zatim povelili ka obližnjoj policijskoj stanici. Dok su ih vodili ka stanici, vikali su na njih i vređali ih. U jednom trenutku, pripadnici „Škorpiona” su iz grupe izdvojili Hamdija Duriqija i Selmana Gashia, uveli ih u kafanu i ubili. Pripadnici MUP-a su zatim naredili ženama i deci da se vrate u dvorište porodice Gashi. Ubrzo po dolasku u dvorište, NN pripadnik "Škorpiona" je pucao u Shefkate Bogujevci. Videvši da je pucao u njihovu majku, deca Fatos, Jehona, Lirie i Genc Bogujevci su potrčala prema njoj. Tada su ostali policajci otvorili vatru na njih. Ubijeno je sedam žena i sedmoro dece¹²¹. Saranda, Jehona, Lirie, Fatos i Genc Bogujevci su teško ranjeni. Saranda, Jehona i Lirie su zadobile brojne i teške povrede. Saranda je pogođena trinaest puta u ruku, dva puta u nogu i jednom u leđa. Jehona je pogođena u oba ramena, levu ruku i levu nogu. Lirie je ranjena u predelu vrata, leđa, ramena i prstiju. Saranda, Lirie i Jehona se i danas leče od ozbiljnih i trajnih fizičkih povreda i psihičkih trauma.

Tužba

FHP je 28. avgusta 2008. godine u ime Sarande, Jehone i Lirie Bogujevci pokrenuo postupak za naknadu štete protiv Republike Srbije pred Prvim opštinskim sudom u Beogradu. FHP je tužbom tražio od suda da obaveže državu da zbog

¹²⁰ Za ovaj zločin pravnosnažno je osuđeno pet pripadnika MUP-a: Saša Cvjetan (20 godina), Dragan Medić (20 godina), Dragan Borojević (20 godina), Željko Đukić (20 godina) i Mi-odrag Šolaja (15 godina).

¹²¹ Fezrije Llugaliju (21), Shefkate Bogujevci (42), Nefise Llugaliju (55), Sala Bogujevci (39), Shehide Bogujevci (67), Esma Duriqi (69) i Fitnete Duriqi (36), Nora Bogujevci (14), Shpend Bogujevci (13), Shpetim Bogujevci (10), Dafina Duriqi (9), Arber Duriqi (7), Mimoza Duriqi (4) i Albion Duriqi (2).

odgovornosti za zločin počinjen od strane pripadnika MUP-a, Sarandi, Lirie i Jehoni isplati odštetu u visini od 10,5 miliona dinara. FHP je zahtevao da odšteta bude isplaćena po osnovu pretrpljenih fizičkih bolova, straha, povrede prava ličnosti i duševnih bolova zbog umanjenja opšte životne aktivnosti.

Za naknadu materijalne štete usled telesnih povreda, narušavanja zdravlja zbog trajno povećanih potreba i smanjenja mogućnosti daljeg razvijanja i napredovanja, FHP je zahtevao da odšteta bude isplaćivana mesečnim rentama u iznosu od po 40.000 dinara.

Uz tužbu, FHP je priložio pravosnažne krivične presude protiv pripadnika „Škorpiona“ osuđenih za ovaj zločin i medicinsku dokumentaciju za Sarandu, Jehonu i Lirie Bogujevci.

Odgovor na tužbu

RJP je osporilo zahteve iz tužbe, tvrdeći da MUP ne može da bude odgovoran za štetu jer odgovornost države postoji samo kada je akt nasilja ili terora kojim je izazvana šteta bio „uperen protiv državnog i političkog uređenja države”. RJP je takođe istaklo i prigovor zastarelosti, kao i to da „tužiocu u visokom iznosu protivno članu 200 Zakona o obligacionom odnosima potražuju naknadu štete”.¹²²

Tok postupka¹²³

Suđenje je počelo 29. oktobra 2008. godine.¹²⁴ U toku postupka održano je ukupno šest ročišta na kojima su osim razmatranja procesnih pitanja saslušane Saranda, Jehona i Lirie Bogujevci.

Saranda, Jehona i Lirie Bogujevci su tokom postupka saslušavane dva puta. Prvi iskaz su dale pred Prvim opštinskim sudom 24. decembra 2008. godine.

122 Član 200 ZOO: (1) Za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica kao i za strah sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdava, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu.

(2) Prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud će voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

123 Predmet: P-2142/2010.

124 Predsednik veća, sudija Vladan Stefanović; nakon reforme pravosuđa, predmet vodi sudija Anđelka Opačić.

Tada su svedočile o onome što su preživele tog 28. marta 1999. godine - o ubistvu svojih porodica, povredama koje su tada zadobile i lečenju kojem su podvrgnute.¹²⁵ Nakon reforme pravosuđa u kojem je promenjeno sudsko veće, ponovo su pozvane od strane novoimenovanog sudije Anđelke Opačić. Uprkos protivljenju advokata FHP-a i postojanju zakonske mogućnosti¹²⁶ da se iskaz Sarande, Jehone i Lirie Bogujevci dat pred ranijim većem pročita, sudija Anđelka Opačić je insistirala da ih ponovo sasluša. Sudija Opačić nije uvažila ni argumente advokata FHP-a da bi ponovno saslušanje Sarande, Jehone i Lirie neizbežno dovelo do njihove ponovne traumatizacije, da je sudu dostavljen značajan broj dokaza i da bi imajući u vidu njihovo zdravstveno stanje dolazak u Beograd predstavljao preveliki napor.

Dana 13. septembra 2012. godine, Saranda, Jehona i Lirie su ponovo dale svoj iskaz pred sudom. Sudija Opačić je ispitivala sestre Bogujevci o činjenicama koje su pravno irelevantne, koje nisu primerene sudu i od kojih su neke već bile dostupne sudu u spisima predmeta. Na primer, s kim i gde sada žive i zašto su nakon što su preživele zločin otišle „baš u Britaniju“.¹²⁷

Pre ročišta, sudija Opačić je zatražila da sudnicu napuste svi osim stranaka u postupku „zbog nedostatka kiseonika“. Nakon prigovora advokata FHP-a, sudija je dozvolila posmatračima (bratu Lirie i Jehone i saradnicima FHP-a) da prisustvuju suđenju. Nakon toga, sudija Opačić je sve prisutne posmatrače, bez zakonskog osnova, legitimisala i unela njihova imena i brojeve ličnih dokumenata u zapisnik. Posmatračima je potom uputila upozorenje da sve što bude rečeno u sudnici ne smeju prenositi bilo kome van sudnice, odnosno sredstvima javnog informisanja. I ovaj zahtev sudije Opačić nema uporište u ZPP jer se obaveza čuvanja tajne odnosi samo na lica koja prisustvuju glavnoj raspravi sa koje je isključena javnost.¹²⁸

Kada je saslušala iskaze sestara Bogujevci, sudija je zaključila dokazni postupak. U završnoj reči, advokat FHP-a je ukazala na stav Ustavnog suda Srbije od 14. jula 2011. godine koji se odnosi na tumačenje rokova zastarelosti i kojim je utvrđeno da se za štetu prouzrokovanu krivičnim delom primenjuju duži rokovi zastarelosti prema svakom odgovornom licu, dakle i prema državi u

125 Detaljnije o svedočenju sestara Bogujevci u FHP-ovom izveštaju sa suđenja „Postupak za ostvarivanja prava na reparacije – ratni zločin protiv albanskih civila u Podujevu – svedočenje Sarande, Jehone i Lirije Bogujevci“ od 25. decembra 2008. godine.

126 Član 245 ZPP.

127 Detaljnije o svedočenju Sarande, Jehone i Lirie Bogujevci u izveštaju sa suđenja, od 13. septembra 2012. godine. Dostupan na internet stranici FHP-a.

128 Član 323 ZPP.

čije ime je neko lice postupalo, a ne samo prema direktnom počiniocu - ako je pravnosnažnom presudom utvrđeno postojanje krivičnog dela.¹²⁹

Međupresuda

Viši sud u Beogradu doneo je 14. decembra 2012. godine međupresudu kojom je zahtev za naknadu nematerijalne štete proglasio osnovanim. O visini odštete, sud će odlučivati ukoliko Apelacioni sud potvrdi ovu presudu.

Sud je odbio prigovor zastarelosti koji je istaklo RJP. U obrazloženju, sud je naveo da su u ovom slučaju primenjuju duži rokovi zastarelosti, iz člana 377 ZOO, jer je šteta izvršena krivičnim delom koje ne zastareva. Prema stavu suda, duži rokovi zastarelosti potraživanja štete nastale krivičnim delom (član 377 ZOO) primenjuju se „ne samo na štetnika nego na svako odgovorno lice, u ovom slučaju na Republiku Srbiju, kao pravnog sledbenika Savezne Republike Jugoslavije, jer su lica koja su učinila ovo krivično delo bila u sastavu oružanih snaga Savezne Republike Jugoslavije.”

RJP je uložilo žalbu protiv međupresude Apelacionom sudu u Beogradu.

71

5. Ubistvo Mušana Husovića (ratni zločin u Kukurovićima 18. februara 1993. godine)

Selo Kukurovići, nekada nastanjeno pretežno muslimanskim stanovništvom, nalazi se na tromedji Srbije, Crne Gore i BiH. Počev od maja 1992. godine pa do okončanja ratnih sukoba u BiH, u Kukurovićima, kao i u ostalim pograničnim selima u opštini Priboj, bio je smešten veliki broj pripadnika rezervnog sastava VJ. Stanovnike ovih sela pripadnici VJ su svakodnevno maltretirali, bez razloga im pretresali kuće i pretili im.

Dana 18. februara 1993. godine, oko 18:00 časova, pripadnici VJ, čiji su položaji bili oko sela, otvorili su vatru iz pešadijskog naoružanja i minobacača na kuće meštana Kukurovića. Meštani, među kojima je bilo i dece, pobegli su kroz šumu, prema Pljevljima i Priboju. Dva dana kasnije, nekoliko meštana se vratilo u Kukuroviće da provere šta je sa njihovim kućama. Zatekli su zgarišta i pobjenu stoku. U spaljenim kućama pronašli su leševe Uzeira Bulutovića, Mušana Husovića i Fatime Sarač, koji za vreme napada nisu uspeli da napuste selo. Dana

¹²⁹ Odluka Ustavnog suda Srbije (Su broj: I-400/1/3-11 od 14. jula 2011. godine) na redovnoj sednici održanoj 7. jula 2011. godine.

11. aprila 1993. godine, kada u selu više nije živio niko, zapaljeno je još osam kuća sa pomoćnim objektima.

Istražni sudija je u oba slučaja izvršio uviđaj na licu mesta, ali nakon toga nijedan meštakin Kukurovića nikada nije saslušan. FHP je 23. oktobra 2006. godine Okružnom javnom tužilaštvu u Užicu podneo krivičnu prijavu protiv NN pripadnika Užičkog korpusa VJ. Dana 27. oktobra 2006. godine, Tužilaštvo u Užicu je obavestilo FHP da je predmet prosleđen Tužilaštvu za ratne zločine.

Tužba

FHP je 26. aprila 2007. godine u ime sina i šest ćerki ubijenog Mušana Husovića (Husein Husović, Rašida Kaltak, Mevla Berbo, Emina Muratović, Zahida Rovčanin, Ramiza Arbak i Džemila Čalaković) pokrenuo postupak za naknadu nematerijalne štete pred Prvim opštinskim sudom u Beogradu protiv Republike Srbije zbog odgovornosti za smrt njihovog oca.¹³⁰ FHP je tužbom tražio da sud obaveže državu da zbog odgovornosti za ubistvo Mušana Husovića isplati njegovoj deci ukupnu naknadu u visini od sedam miliona dinara. FHP je uz tužbu priložio zapisnike sa uviđaja, izvode iz matičnih knjiga, zapisnik o uviđaju Okružnog suda u Užicu kao i dokumentaciju Okružnog suda u Užicu i Tužilaštva za ratne zločine koja potvrđuje da se vodi prekrivični postupak protiv NN počilaca ubistva Mušana Husovića.¹³¹

Odgovor na tužbu

Direkcija za imovinsko-pravne poslove Ministarstva odbrane (Direkcija) koja zastupa državu u ovom postupku osporila je tužbu i visinu tužbenog zahteva navodeći da uz tužbu nisu priloženi dokazi o odgovornosti države, odnosno izveštaj jedinice ili uverenje o načinu i okolnostima pogibije Mušana Husovića. Direkcija je takođe istakla i prigovor zastarelosti.

Tok postupka¹³²

Suđenje je počelo u decembru 2007. godine i trajalo skoro četiri godine.¹³³ Ukupno je zakazano čak 18 ročišta, od kojih je devet odloženo zbog nepostojanja procesnih pretpostavki. Konkretno, ročišta su odlagana zbog sprečenosti sudije,

130 Videti saopštenje FHP povodom pokretanja postupka u ime dece ubijenog Mušana Husovića „Tužba protiv Srbije zbog ubistva Mušana Husovića” od 27. aprila 2007. godine.

131 U Tužilaštvu za ratne zločine se već osam godina vodi prekrivični postupak broj: KTRN.2/04.

132 Predmet: P-1142/2010.

133 Sudija Marina Brkić.

zato što zastupnici države nisu uredno primili poziv za ročište, sudu nisu na vreme dostavljeni dopisi od drugih organa, zbog dojave o postavljanju bombe u sudu, štrajka sudske administracije, a jednom i zbog smrti patrijarha Pavla.

Na predlog advokata FHP-a, sud je saslušao decu Mušana Husovića kao i svedoka Džafera Kaltaka, očevica događaja. Direkcija nije predložila saslušanje nijednog svedoka niti je predala sudu ijedan dokaz.

Svedok Džafer Kaltak je rekao da je živio u selu Kukurovići sve do 18. februara 1993. godine. Kada je počeo rat u BiH, u selo su došli pripadnici VJ. Dana 18. februara 1993. godine, pripadnici VJ su napali selo i tada je on sa svojom porodicom pobjegao. Tri dana posle, Džafer se vratio u selo i zatekao izgorele kuće. U jednoj od spaljenih kuća našao je telo Mušana Husovića i njegove supruge Fatime Sarač. Sa Džaferom u selu je tada bio i predsednik suda u Priboju koji je vršio uviđaj. Od Džaferove imovine, kuće koja je bila nova, štale i stoke – nije ostalo ništa, sve je bilo uništeno i spaljeno.¹³⁴

Emina Muratović, kćerka Mušana Husovića 1992. godine živela je u Pljevljima. Ona je oca obilazila češće nego ostala deca. Otkako je vojska došla u Kukuroviće 1992. godine, niko u selu nije smeo da izlazi iz kuće i meštani su noću stavljali ćebad na prozore da se ne vidi svetlo. Jedne večeri neko joj je javio da je kuća njenog oca izgorela. Kada je otišla u Kukuroviće, videla je kuću potpuno spaljenu i nije zatekla oca. Takođe je videla da je izgorela kuća Uzeira Bulutovića. Emina je od očevog tela našla samo jednu kost koju je nekoliko dana posle njegovog ubistva sahranila.¹³⁵

73

Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu

Presudom od 16. maja 2011. godine, sud je odbio tužbu dece Mušana Husovića, zbog zastarelosti. U obrazloženju, sud je naveo da se duži rokovi zastarelosti iz člana 377 ZOO¹³⁶ mogu primeniti samo ako se naknada štete traži od učinioca

134 Detaljnije o svedočenju Džafera Kaltaka u izveštaju sa suđenja od 6. novembra 2008. godine, dostupan na internet stranici FHP-a.

135 Detaljnije o svedočenju Emine Muratović u FHP izveštaju sa suđenja „Postupak za ostvarenja prava na reparacije – ubistvo Mušana Husovića – svedočenje Emine Muratović” od 16. februara 2009. godine.

136 Član 377 ZOO:

(1) Kad je šteta prouzrokovana krivičnim delom, a za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti, zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja.

(2) Prekid zastarevanja krivičnog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarevanja zahteva za naknadu štete.

(3) Isto važi i za zastoj zastarevanja.

krivičnog dela (kojim je šteta uzrokovana) ali ne i prema pravnom licu, koje odgovara za štetu po članu 172 ZOO¹³⁷.

Advokat FHP-a je uložio žalbu na ovu presudu Apelacionom sudu u Beogradu.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu

Presudom od 8. februara 2012. godine, Apelacioni sud je odbio kao neosnovanu žalbu advokata FHP-a i potvrdio presudu Prvog osnovnog suda u Beogradu.

Analiza presude Apelacionog suda

Apelacioni sud je potvrdio stav prvostepenog suda da je pravo dece Mušana Husovića na odštetu zastarelo. Obrazlažući tu odluku, sud je primenio ustaljeno tumačenje odredbe 377 ZOO prema kojem se duži rokovi zastarelosti za potraživanje naknade štete nastale izvršenjem krivičnog dela odnose samo na fizičko lice - počinioca krivičnog dela a ne i na pravno lice u čije ime je počinilac tog dela istupao.¹³⁸

74

Ustavna žalba

FHP je 19. aprila 2012. godine u ime sedmoro dece Mušana Husovića – Huseina Husovića, Rašide Kaltak, Mevle Berbo, Emine Muratović, Zahide Rovčanin, Ramize Arbak i Džemile Čalaković podneo žalbu Ustavnom sudu Srbije. Ustavnom žalbom se od Ustavnog suda traži da utvrdi da su deci Mušana Husovića povređena prava na pravično suđenje, na zabranu diskriminacije, pravo na život, pravo na rehabilitaciju i naknadu štete, pravo na jednaku zaštitu prava i pravo na pravno sredstvo.¹³⁹

137 Član 172 ZOO:

(1) Pravno lice odgovara za štetu koju njegov organ prouzrokuje trećem licu u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija.

(2) Ako za određeni slučaj nije što drugo u zakonu određeno, pravno lice ima pravo na naknadu od lica koje je štetu skrivilo namerno ili krajnjom nepažnjom.

(3) To pravo zastareva u roku od šest meseci od dana isplaćene naknade štete.

138 O tumačenju odredbi zastarelosti na štetu žrtava videti nalaz na strani 5.

139 Članovi 21, 24, 32, 35 i 36 Ustava Republike Srbije.

Sadržaj

Uvod.....	3
I Karakteristike ostvarivanja prava na reparacije u sudskim postupcima u Srbiji	5
1. Odredbe o zastarelosti prava na naknadu štete tumače se na štetu žrtava.....	5
2. Sudovi minimiziraju odgovornost države.....	7
3. Nekažnjivost zločina počinjenih tokom devedesetih otežava ostvarivanje prava na reparacije.....	8
4. Visoki standardi dokazivanja ne uvažavaju kontekst masovnih kršenja ljudskih prava.....	9
5. Sudovi ne veruju žrtvama i njihovim dokazima	9
6. Neprimeren odnos sudija i RJP prema žrtvama.....	10
7. Višegodišnje trajanje sudskih postupaka krši pravo žrtava na pravično suđenje.....	11
8. Dosuđene odštete ne doprinose uspostavljanju kulture ljudskih prava u Srbiji.....	12
II Predmeti u kojima FHP zastupa žrtve.....	13
1. Tortura nad Bošnjacima u Šljivovici i Mitrovom Polju.....	13
1.1. Slučaj Enesa Bogilovića i Mušana Džebe.....	15
1.2. Slučaj Muje Vatreša, Halila Durmiševića i maloletnog Senada Jusufbegovića.....	20
2. Tortura nad Bošnjacima u Sandžaku	25
2.1. Slučaj Seada Rovčanina.....	25
2.2. Slučaj Fehrata Suljića.....	30
2.3. Slučaj Šefćeta Mehmedovića.....	35
2.4. Slučaj Šefka Bibića.....	39
3. Tortura i nezakonit pritvor kosovskih Albanaca u periodu 1998–2000. godine.....	43
3.1. Slučaj Zenuna Behramija.....	44
3.2. Slučaj Tahira Bytyqija, Smajla Gashija, Rrahmana Elshanija, Hysnija Podrimçakua i maloletnog Bekima Istogua.....	47
3.3. Slučaj Mustafe Kolgecija.....	51
3.4. Slučaj Refika Hasanija, Sokola Jakupija, Agima Ibrahimija i Zijadina Blakqorija.....	55
3.5. Slučaj Xheladina i Zenela Bylykbashija i Jashara Kukicija.....	59
3.6. Slučaj Behrama Sahitija, Envera Balcija, Elmija Musliua i maloletnog Fatona Halilaja.....	61
3.7. Slučaj Agrona, Ekrema i Fahrija Ejupija.....	64
4. Slučaj Sarande, Jehone i Lirie Bogujevci (ratni zločin u Podujevu, 28. mart 1999.).....	68
5. Ubistvo Mušana Husovića (ratni zločin u Kukurovićima 18. februara 1993.godine).....	71

Izdavač:

Fond za humanitarno pravo

Za izdavača:

Sandra Orlović

Lektura:

Predrag Ivanović

Tiraž:

300

Štampa:

Publikum

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.384(497.11)
343.296(497.11)
343.41(497)“199”

USPOSTAVLJANJE pravde ili relativizacija
zločina? : ostvarivanje prava žrtava na
reparacije u sudskim postupcima u Srbiji :
izveštaj za 2012. godinu. - Beograd : Fond za
humanitarno pravo, 2013 (Beograd : Publikum).
- 76 str. ; 24 cm

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst.

ISBN 978-86-7932-053-7

a) Људска права - Кршење - Балканске
државе - 1991-1999 b) Жртве злочина -
Репарације - Србија
COBISS.SR-ID 198839308

